

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК

**«Экономика» сериясы
Серия «Экономическая»
№ 4(42), 2014**

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая

ХАБАРШЫ

ВЕСТНИК

«Экономика» сериясы
Серия «Экономическая»
№ 4(42)

Алматы, 2014

Хабаршы. «Экономика» сериясы. - Алматы: Абай атындағы ҚазҰПУ. - 2014. - № 4 (42). – 60 бет.

Вестник. Серия «Экономическая». - Алматы: КазНПУ им. Абая. - 2014. - № 4 (42). – 60 с.

Бас редактор

экон.ғыл.д., профессор **Б.Д. ИМАНБЕРДИЕВ**

Редакция алқасы:

экон.ғыл.д., профессор **А.С. Смагулов** (бас ред. орынбасары),

ҚР ҰҒА академигі, экон.ғыл.д., профессор **К.Н. Нармбаев,**

экон.ғыл.д., профессор **С.К. Қасымов,**

экон.ғыл.д., доцент **Е.К. Калдыбаев,**

Phd doctor universitat intarnacional de Catalunya – **Victor Pou Serradell**

(Испания),

экон.ғыл.д., профессор **Б.А. Токсабаева** (Қырғызстан),

ScD, Assoc.Professor **В.Рудзкене** (Литва),

PhD, professor **М.М.Перез** (Испания),

экон.ғыл.д., профессор **К.Д. Джумабаев** (Қырғызстан),

экон.ғыл.д., профессор **А.В. Череп** (Украина),

экон.ғыл.д., профессор **Е.В.Вознюк** (Латвия),

магистр – оқытушы **А.К. Адельбаева** (жауапты хатшы)

Главный редактор

д.э.н., профессор **Б.Д. ИМАНБЕРДИЕВ**

Редакционная коллегия:

д.э.н., профессор **А.С. Смагулов** (зам. гл. редактора),

академик НАН РК, д.э.н., профессор **К.Н. Нармбаев,**

д.э.н., профессор **С.К. Қасымов,**

д.э.н., доцент **Е.К. Калдыбаев**

Phd doctor universitat intarnacional de Catalunya – **Victor Pou Serradell**

(Испания),

д.э.н., профессор **Б.А. Токсабаева** (Киргизстан),

ScD, Assoc.Professor **В.Рудзкене** (Литва),

PhD, Professor **М.М.Перез** (Испания),

д.э.н., профессор **К.Д. Джумабаев** (Киргизстан),

д.э.н., профессор **А.В. Череп** (Украина),

д.э.н., профессор **Е.В.Вознюк** (Латвия),

магистр – преподаватель **А.К. Адельбаева** (ответ.секретарь)

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 2014

ТЕОРИЯ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕ ТЕОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ

УДК 336

ЛИЗИНГ – КАТАЛИЗАТОР КЛАСТЕРНОГО РАЗВИТИЯ ОТРАСЛЕЙ ЭКОНОМИКИ И РЕГИОНОВ КАЗАХСТАНА

А.С. Смагулов – д.э.н., профессор КазНПУ им. Абая

В статье проанализированы результаты реализации казахстанской кластерной инициативы в приоритетных отраслях и секторах экономики Казахстана, проблемы и причины ее неудачи в предыдущие годы. Следует отметить что частично, хоть и не в полной мере, но отдельные проекты текстильного кластера успешно реализованы и функционируют по настоящее время.

Ключевые слова: Кластерная инициатива, приоритетные отрасли, региональные кластеры, пилотные кластеры, текстильный кластер, агропромышленные кластеры.

Правительство РК предприняло очередную попытку возродить кластерные инициативы в стране. Кластерный подход был заложен в Государственную программу индустриально-инновационного развития РК на 2015-2019 годы. Программа сфокусирована на развитии обрабатывающей промышленности. Предусматривается сконцентрировать усилия и ресурсы на ограниченном числе секторов с применением кластерного подхода. Согласно ГПФИИР, государство сконцентрируется на развитии и поддержке:

- одного национального кластера из базовых ресурсных секторов, связанных с добычей и переработкой нефти и газа, нефте-газохимии, нефте-газохимического машиностроения и сервисных услуг для нефтегазовой промышленности;
- трех территориальных кластеров в рыночно ориентированных секторах обрабатывающей промышленности;
- двух инновационных кластеров («Назарбаев Университет» в Астане и «Парк инновационных технологий» в Алматы).

Так, в 2004 году была предпринята первая кластерная инициатива, когда Министерство экономики и бюджетного планирования РК совместно с приглашенными теоретиком-идеологом кластерного развития экономики Майклом Портером и консультантами из J.E. Austin Associates и Economic Competitiveness Group разработали концепции и планы, а затем вышло Постановление Правительства РК №633 от 25 июня 2005 года «Об утверждении планов по созданию и развитию пилотных кластеров в приоритетных секторах экономики». Согласно этому документу в Казахстане должны были сформировать кластеры металлургии, транспортной логистики, текстильной промышленности, строительных материалов, пищевой промышленности, туризма и нефтегазового машиностроения [55].

К сожалению, в полной мере ни один из указанных выше кластеров не заработал в полную силу, чему есть ряд существенных причин. Так, по мнению одного из основных разработчиков – консультанта Майкла Портера успешной реализации данного проекта помешали следующие препятствия:

1) Неэффективность региональных властей и их неготовность к участию в практической реализации проектов. Мировой опыт кластерного развития показывает, что основная часть работы выполняется на региональном уровне. Это требует сложного системного планирования, а с этим местечковые руководители справляются плохо. Ситуация усугубляется и запутанными неформальными отношениями в регионах, стремлением местных элит установить свой контроль над региональной экономикой.

2) Сильное влияние правительства на экономику и корпоративную стратегию компаний. Некоторые компании поддерживаются правительством, работают по его заказам, и это влияет на приоритеты в частном секторе. Если бы власти «выключили» себя из такой схемы взаимодействия с бизнесом, то роль и степень участия правительства в стратегиях бизнес-сообщества определялась бы лишь его компетентностью и эффективностью предлагаемых решений.

3) Контроль крупных холдингов над энергетикой, основной стратегической инфраструктурой, связью и транспортом.

4) Отсутствие грамотного и постоянного информационно-аналитического сопровождения проекта.

5) Бюрократия в министерствах, курирующих кластерные проекты.

М.Портер также отметил, что Казахстан пока отстаёт в социальном развитии: в здравоохранении, в развитии институтов общественного самоуправления. Экономический прогресс невозможен без прогресса социального, без формирования в обществе адекватной культурной среды. Его мнение разделяют и казахстанские специалисты. Так, директор Института экономики Комитета науки МОН РК, доктор экономических наук Еспаев С.С. выделил следующие причины неудачи кластерной инициативы в Казахстане:

1) Недостаточность усилий региональных властей по улучшению условий для инновационной деятельности.

2) Недостаточная эффективность инструментов господдержки, ведущая к распылению бюджетных средств и недофинансированию исследований в перспективных конкурентоспособных областях экономики.

3) Вялая инновационная активность промышленных предприятий, обусловленная низким потенциалом, недостатком собственных средств для расширения такого вида деятельности, высокой стоимостью нововведений и длительными сроками окупаемости.

4) Практическое отсутствие анализа передовых технологий в мире и возможностей их использования в Казахстане.

5) Недостаточная развитость инфраструктурных элементов инновационного комплекса, проявляющаяся в ограниченных масштабах распространения современных информационных технологий и коммуникационных средств.

Несмотря на провал казахстанской кластерной политики в те годы, были отдельные успешные примеры развития отечественных кластеров с точки зрения лизингового финансирования, с участием основных игроков лизингового рынка.

В 2006 году АО «БРК-Лизинг» получил бюджетный займ в размере 5,080 млрд. тенге в рамках бюджетной программы 010 «*Организация лизинга техники и оборудования для выращивания хлопчатника, развития текстильной и швейной промышленности в рамках пилотного кластера «Текстильная промышленность»*». Тогда же были одобрены первые лизинговые сделки, передана в лизинг сельскохозяйственная техника для обработки хлопчатника в рамках этой программы. Условия лизингового финансирования по программе были следующими: ставка вознаграждения до 4%, срок сделки – от 3 до 10 лет.

Всего, по бюджетной программе 010 было реализовано 11 проектов на общую сумму 20,3 млрд. тенге при участии АО «БРК-Лизинг» в данных проектах на сумму 7,2 млрд. тенге по состоянию на 2012 год. Среди них:

- Предоставление в лизинг сельскохозяйственной техники для выращивания хлопка (ПК «Кетебай») – сделка была полностью завершена в 2008 г.;

- Предоставление в лизинг сельскохозяйственных машин, механизмов для обработки почвы и возделывания хлопчатника (ФХ «Каршыга»);

- Приобретение и передача в лизинг сельскохозяйственной техники для обработки земли под хлопковые культуры, а также для осуществления перевозки хлопковой продукции (ТОО «Хлопкопром»);

- Приобретение сельскохозяйственной и спецтехники для выращивания и транспортировки хлопчатника, продуктов его переработки (ТОО «УШ-Бек»).

- Приобретение и передача в лизинг сельскохозяйственной техники для обработки земли под хлопковые культуры (ПК «Восточное»).

Экспортноориентированные лизинговые сделки:

- Организация экспортноориентированного производства гигроскопической ваты, хлопковой целлюлозы и технической карбоксиметилцеллюлозы из хлопкосодержащего сырья (ТОО «Хлопкопром-Целлюлоза»).

- Организация комплексной автоматизированной прядильно-крутильной фабрики (ТОО «ОХУ TEXTILE»);

- Развитие экспорта одежды в Швейцарию (ТОО «ПКФ «Kazakhstan Texti Line»);

- Организация трикотажного производства по выпуску экспортноориентированной продукции (ТОО «Zava st»);

Импортозамещающие лизинговые сделки:

- Восстановление и расширение текстильного производства на комбинате шелковых тканей в г.Усть-Каменогорск Восточно-Казахстанской области(ТОО «НИМЭКС-Текстиль»);

- Расширение производства АО «Ютекс» по выпуску хлопчатобумажной пряжи (АО «Ютекс»).

Среди этих 11 проектов на данный момент успешно работают несколько, в том числе: в СЭЗ «Оңтүстік» две мануфактуры – ТОО «Шымкент-кашемир» и ТОО «Хлопкопром-Целлюлоза», занимающиеся мойкой овечьей шерсти и

производством ваты соответственно; в г. Семипалатинск ТОО «ZAVAst» с производством высококачественных экспортно-ориентированных трикотажных изделий. Эта компания совместно с ТОО «Алрун», АО «КазРуно», ТОО «КордайРуно», ОАО «БайЕртіс» и АО «Касиет» входит в состав вертикально-интегрированного консорциума компаний ST Group, имеющего всю технологическую цепочку от заготовки сырья до производства готовых изделий. Также, в настоящее время ТОО «ZaVAst» тесно сотрудничает с зарубежными и казахстанскими Домами мод по созданию коллекций прет-а-порте, такими, как OXI, Kuandikova&Karibzhanova, Gulzhan Stein, которые размещают заказы на производство трикотажных изделий. Резюмируя, можно отметить, что частично, хоть и не в полной мере, но отдельные проекты текстильного кластера успешно реализованы и функционируют по настоящее время.

Таблица 1 – Формирование вертикально и горизонтально интегрированных производств растениеводческой, животноводческой и рыбной продукции на основе кластерных приоритетов в регионах Казахстана

Направление кластера	Специализация и задачи	Регион
1	2	3
Зерноперерабатывающий кластер	Повышение конкурентоспособности зерна и продуктов глубокой переработки зерновых культур	Основной зерновой пояс республики – Акмолинская, Костанайская и Северо-Казахстанская области
Флодоовощной кластер	Формирование конкурентоспособного кластера при участии предприятий – переработчиков плодoовощного сырья, развития системы заготовки, хранения, первичной обработки и сбыта плодoовощной продукции	Основной плодoовощной пояс республики – Алматинская, Жамбылская и Южно-Казахстанская области
Молочный кластер	Формирование конкурентоспособного экспортoориентированного молочного кластера	Костанайская область, развитие кластерных инициатив в Алматинской, Карагандинской, Восточно-Казахстанской областях
Кластер «Текстильная промышленность»	Формирование кластера по производству хлопка, хлопчатобумажной пряжи и ткани	Южно-Казахстанская область
Рыбный кластер	Удовлетворение потребности внутреннего рынка и наращивание экспорта рыбной	Атырауская область

	продукции на основе развития высокопродуктивного товарного рыбоводства	
<i>Примечание – составлена по источнику [101]</i>		

Другой важный игрок отечественного рынка лизинга – АО «КазАгроФинанс» с 2005 года начал осуществлять инновационные инвестиционные проекты по техническому и технологическому обновлению производства и переработки сельскохозяйственной продукции, призванные преодолеть мелкотоварный характер сельскохозяйственного производства, стимулировать развитие конкурентоспособных, экспортоориентированных производств и сформировать региональные агропродовольственные и агропромышленные кластеры – зерноперерабатывающий, молочный, плодоовощной, хлопковый и рыбный (таблица 1).

Тогда же начал меняться и характер проведения лизинговых операций: вместо разрозненных, штучных поставок техники стала осуществляться комплексная поставка технологического оборудования для реализации инвестиционного проекта в целом.

За период с 2005 по 2008 годы АО «КазАгроФинанс» профинансировал 59 проектов по переработке сельхозпродукции на сумму 9,0 млрд. тенге, из них 34 проекта на сумму 5,9 млрд. тенге осуществлены за счет лизинговых инвестиций и 25 проектов на сумму 3,2 млрд. тенге профинансированы путем кредитования. Условия финансирования были таковы: срок лизинга (кредита) – до 8 лет, ставка вознаграждения – 4-12%, софинансирование – 15%, график погашения – 1 раз в год равными долями.

В рамках кластерного развития подотраслей АПК АО «КазАгроФинанс» уделяет особое внимание таким приоритетным направлениям как создание крупно-товарных молочных ферм, приобретение тепличного оборудования и систем капельного орошения, овощехранилищ, холодильных установок и комплексных технологических линий по возделыванию, хранению и переработке овощей.

Таким образом, при активной поддержке государства и заинтересованности в развитии определенных всеми участниками кластерных инициатив в отраслях экономики, можно добиться позитивных результатов и вывести национальную экономику на новый уровень развития, и с учетом новых политических реалий достигнуть таких задач как импортозамещение и продовольственная безопасность страны в целом.

Кластерное развитие как инструмент повышения конкурентоспособности регионов, инновационного развития их экономики должно стать не просто новым подходом в региональном развитии страны, но и реальным работающим инструментом. Основными целями казахстанской кластерной инициативы является создание условий для максимального использования конкурентных преимуществ Казахстана в развитии несырьевого сектора экономики на основе вовлечения частных бизнес-структур в сферу индустрии.

Как было сказано ранее, кластерная политика должна стать важнейшим инструментом реализации 2-го этапа программы индустриально-инновационного развития (Государственная программа индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015-2019 годы). При формировании Карты индустриализации, включение проектов, реализуемых в рамках национальных кластеров, будет иметь приоритетный характер.

Реализация новой кластерной политики позволит создать основу инновационной модели развития и новых конкурентных преимуществ отечественной экономики, повышения конкурентоспособности базовых и новых секторов экономики, малого и среднего предпринимательства, обеспечения устойчивого развития регионов Казахстана.

1. *Портер М. Конкуренция.: Пер с англ. – М.: Издательский дом « Вильямс», 2005. – 608 с.*

2. *Об утверждении планов по созданию и развитию пилотных кластеров в приоритетных секторах экономики. Постановление Правительства Республики Казахстан от 25 июня 2005 года №633.*

3. *Еспаев С.С. Формирование кластеров – основа инновации и конкурентоспособности. 6-ой Астанинский экономический форум «Обеспечение сбалансированного экономического роста в формате G-Global», проходившего 22-24 мая 2013 года в Астане*

РЕЗЮМЕ

Смагулов А. – КазНПУ имени Абая. Институт права и экономики, кафедра «Экономика и бизнес». *Лизинг – катализатор кластерного развития отраслей экономики и регионов Казахстана.*

RESUME

Smagulov A. – KazNPU named by Abay, Law and Economy Institution, «Marketing and Management» Department. *Leasing – catalyst cluster development sectors and regions of Kazakhstan.*

The article analyzes the results of the implementation of Kazakhstan's cluster initiatives in priority sectors of Kazakhstan's economy, the problems and the reasons for its failure in previous years. It should be noted that partially, though not fully, but individual projects textile cluster successfully implemented and are functioning at present.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ И МЕТОДИКИ АУДИТА ОСНОВНЫХ ФОРМ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ

С.А. Файзуллина – к.э.н., ст. преподаватель КазНПУ имени Абая

В данной статье рассматриваются вопросы проведения аудиторской проверки, а также методика проведения проверки основных форм отчетности и их использование.

Ключевые слова: Международные стандарты аудита, инвестиционные фонды, пенсионные активы, страховые организации, кредитные товарищества.

Согласно Международным стандартам аудита (МСА): Аудит – это процесс уменьшения до приемлемого уровня информационного риска для пользователей финансовой отчетности, который осуществляется независимыми лицами (аудиторами), аудиторскими организациями (фирмами) на основании договора с хозяйствующими субъектами (заказчиками). Аудиторские проверки не исключают осуществление контроля за законностью хозяйственной деятельности предприятий со стороны государственных органов, проводимого в соответствии с действующим законодательством Республики Казахстан.

Прежде всего, аудитор занимается экспертизой, то есть проверкой публичной финансовой отчетности с целью дать свое заключение, выражение собственного мнения о том, насколько данные ее достоверны и отражают действительное финансовое положение, соответствует ли постановка бухгалтерского учета действующим законодательным актам и установленным нормативным документам.

Обязательный аудит проводится в соответствии с законодательными актами РК, а также по поручению государственных органов (прокуратура, Министерство по налогам и сборам, налоговая полиция и другие). Обязательный аудит должен быть только комплексным. Уклонение экономического субъекта от проведения аудита влечет взыскание на основании решения суда или арбитражного суда по искам. Аудиторское заключение по результатам обязательного аудита по поручению государственных органов приравнивается к заключению экспертизы, назначенной в соответствии с процессуальным законодательством [1].

Обязательному ежегодному аудиту подлежат: банки; кредитные товарищества; организации, осуществляющие отдельные виды банковских операций, и организации, осуществляющие деятельность на рынке ценных бумаг; страховые организации, накопительные пенсионные фонды, компании по управлению пенсионными активами, инвестиционные фонды; субъекты естественной монополии; предприятия с иностранным участием; народные акционерные общества.

Инициативный аудит проводится по инициативе аудируемого субъекта с учетом конкретных задач, сроков и объемов аудита, предусмотренных догово-

ром на проведение аудита между аудируемым субъектом и аудитором, аудиторской организацией. Причины проведения инициативного аудита могут быть следующие: недостаточная уверенность руководителя в качестве бухгалтерской работы; плановый периодический контроль за финансовой работой на предприятии; смена собственников, руководства предприятия. Инициативный аудит может быть комплексным и тематическим.

Работа аудитора строго организованный процесс, которому присущи строго определенные этапы, порядок ведения, составление документации, осуществление аудиторских процедур. На практике различают следующие этапы проведения аудита и проверки финансовой отчетности. Предварительное ознакомление с предприятием – оценивание экономической среды в которой работает субъект, спад и рост деловой активности, налоговая политика субъекта, маркетинг, реализация продукции. На этом этапе аудитор формирует свое мнение о предприятии. Заключение договора на проведение аудиторской проверки. Предполагается, что письму-обязательству предшествует предложение клиента аудиторю на проведение аудита. Во избежание недоразумений во время выполнения обязательства как аудитор, так и клиент заинтересованы в оформлении данного письма-обязательства до начала выполнения обязательства. В письме-обязательстве аудитор подтверждает согласие принять свое назначение, оговаривает цель и масштаб аудита, степень ответственности, форму отчетов, предмет и сроки проверки, объем аудиторских услуг, размер и условия оплаты, ответственность сторон.

Планирование аудита: составление плана и программы. После ознакомления с предприятием и согласованием сторон аудитор переходит к составлению плана и программы своей работы. В общем плане на практике выделяются следующие разделы [6]:

- ознакомление с предприятием;
- договор;
- программа;
- процедуры;
- заключение.

Составление заключения по результатам аудита. Выполнение аудитором (аудиторской фирмой) договора определяется актом приема-сдачи аудиторского заключения или другого официального документа, если иное не предусмотрено в договоре. Аудиторское заключение составляется с соблюдением соответствующих норм и стандартов и должно содержать подтверждение или аргументированный отказ от подтверждения достоверности, полноты и соответствия законодательству финансовой отчетности заказчика.

В результате перехода на международные стандарты аудита форма заключения может быть следующих видов [7]:

- безусловно положительное заключение – значит в результате проверки нарушений аудитором не обнаружено и замечания отсутствуют;

- условно положительный отчет – при проверке были выявлены искажения отчетной информации, но они являются несущественными и не влияют на результат отчетности;

- отрицательный отчет – в таком случае отчетность в большей мере искажена ее нельзя считать объективной и она вводит в заблуждение пользователей этой информацией;

- отказ от выражения мнения – в случаях ограничения аудитора в масштабе его проверки и невозможности получения достаточных доказательств.

При проведении аудиторской проверки три фактора являются наиболее важными: ее характер; распределение процедур по срокам проведения; объем необходимых работ (т.е. масштаб проверки).

Различают семь основных видов процедур: проверка арифметических расчетов; визуальное наблюдение; подтверждение; устный опрос; документальное подтверждение; сканирование; итоговый анализ. Распределить процедуры по срокам – это значит указать, когда какая процедура должна выполняться [8].

Расчетно-аналитические приемы – это традиционные приемы экономического анализа (сравнение, группировки, цепные подстановки, балансовые увязки и т.д.), аналитическая проверка, статистические и экономико-математические методы. Наиболее распространенным методическим приемом получения аудиторских свидетельств является аналитическая проверка. Она представляет собой набор следующих процедур:

- анализ соотношения различных финансовых данных или финансовых и нефинансовых показателей;

- сравнение фактических данных с прогнозами других анализов;

- сравнение последних отчетных данных с аналогичными данными прошлых периодов, показателями аналогичных предприятий, среднеотраслевыми показателями;

- исследование неожиданных отклонений;

- анализ действия непредвиденных факторов;

- оценка результатов анализа информации, полученной от других лиц.

Аналитическая проверка будет более эффективна при ежегодном сборе сведений о клиенте, когда записи клиента собираются в файлах компьютера и разрабатывается программное обеспечение аудиторского контроля.

Документальные методические приемы – информационное моделирование, нормативно-правовое регулирование, проверка (исследование) учетных документов.

Информационное моделирование – совокупность данных об объекте исследования, зафиксированных на определенном носителе информации (первичные учетные документы, учетные регистры и отчетность и др.).

Целью информационного моделирования в аудите является систематизация нормативно-правовой, плановой, бухгалтерской информации об объекте исследования для изучения его состояния, участия в процессах хозяйственной деятельности.

Нормативно-правовое регулирование – это исследование функционирования объекта аудиторской проверки относительно норм и правил, предусмотренных законом, нормативными документами, правилами. Проверка (исследование) учетных документов – приемы установления достоверности осуществления хозяйственных операций. Их целесообразности и эффективности. Ими являются: способы проверки документов; приемы фактического контроля; наблюдение; вычисления; опрос; инспекция и др.

Классификация методических приемов проверки документов опирается на внутренне присущую ей последовательность контрольных действий и их логическую взаимосвязь. В числе основных способов документального контроля следует выделить:

- формальную;
- арифметическую;
- юридическую;
- логическую;
- сплошную, не сплошную, также выборочную;
- встречную проверку;
- способ обратного счета;
- оценку законности и обоснованности хозяйственных операций;
- восстановление учета.

Все вышеперечисленные методы и приемы аудита обеспечивают получение аудиторских доказательств, которые собираются с целью подтверждения утверждений финансовой отчетности, или обнаружения существенных искажений, содержащихся в утверждениях финансовой отчетности.

Утверждения финансовой отчетности – это утверждения руководства субъекта, представляемые прямо или иным образом, которые включаются в финансовую отчетность. Они подразделяются на следующие категории:

- существование, наличие: актив или обязательство существует на определенную дату;
- права и обязательства: актив или обязательство принадлежит субъекту на определенную дату;
- явление, возникновение: в течение отчетного периода была осуществлена операция или произошло событие, имеющее отношение к субъекту;
- полнота: нет неотраженных активов, обязательств, операций или событий, а также нераскрытых статей;
- оценка (распределение стоимости): актив или обязательство отражаются по соответствующей балансовой стоимости;
- измерение: операция или событие отражаются по соответствующей сумме, а доход или расход относятся к соответствующему периоду;
- представление и раскрытие: статья раскрывается, классифицируется и излагается в соответствии с применяемой концептуальной основой представления финансовой отчетности.

На завершающем этапе аудита аудитор должен обобщить всю полученную информацию в ходе проверки и сосредоточенную в его рабочей документации информацию, обработать ее и сформировать на основе этого профессиональное мнение о достоверности финансовой отчетности в аудиторском отчете. Перед тем как представить аудиторский отчет, аудиторская фирма (аудитор) должна представить письменную информацию по результатам проведения аудита [9].

Аудиторский отчет – это официальный документ, выдаваемый аудиторской организацией клиенту, в котором отражается мнение аудитора о достоверности бухгалтерской (финансовой) отчетности. Аудиторский отчет является неотъемлемой частью финансовой отчетности организаций, подлежащих обязательному аудиту. Аудиторский отчет должен иметь дату его подписания, после которой в отчет не может быть внесено ни одного изменения, не оговоренного с организацией.

Методические приемы аудита – это специфические приемы, разработанные на основе достижений практики, а также развития экономических и юридических наук. Эти приемы сформировались в зависимости от целевой функции аудита и во взаимосвязи с общенаучными методами. Методические приемы аудита можно объединить в следующие три группы: расчетно-аналитические; документальные; обобщение.

Расчетно-аналитические приемы – это традиционные приемы экономического анализа (сравнение, группировки, цепные подстановки, балансовые увязки и т.д.), аналитическая проверка, статистические и экономико-математические методы. Наиболее распространенным методическим приемом получения аудиторских свидетельств является аналитическая проверка. Она представляет собой набор следующих процедур:

- анализ соотношения различных финансовых данных или финансовых и нефинансовых показателей;
- сравнение фактических данных с прогнозами других анализов;
- сравнение последних отчетных данных с аналогичными данными прошлых периодов, показателями аналогичных предприятий, среднеотраслевыми показателями;
- исследование неожиданных отклонений;
- анализ действия непредвиденных факторов;
- оценка результатов анализа информации, полученной от других лиц.

Аналитическая проверка будет более эффективна при ежегодном сборе сведений о клиенте, когда записи клиента собираются в файлах компьютера, и разрабатывается программное обеспечение аудиторского контроля.

Документальные методические приемы – информационное моделирование, нормативно-правовое регулирование, проверка (исследование) учетных документов.

Информационное моделирование – совокупность данных об объекте исследования, зафиксированных на определенном носителе информации (первичные учетные документы, учетные регистры и отчетность и др.).

Целью информационного моделирования в аудите является систематизация нормативно-правовой, плановой, бухгалтерской информации об объекте исследования для изучения его состояния, участия в процессах хозяйственной деятельности.

Нормативно-правовое регулирование – это исследование функционирования объекта аудиторской проверки относительно норм и правил, предусмотренных законом, нормативными документами, правилами.

Проверка (исследование) учетных документов – приемы установления достоверности осуществления хозяйственных операций. Их целесообразности и эффективности. Ими являются: способы проверки документов; приемы фактического контроля; наблюдение; вычисления; опрос; инспекция и др.

Классификация методических приемов проверки документов опирается на внутренне присущую ей последовательность контрольных действий и их логическую взаимосвязь. В числе основных способов документального контроля следует выделить:

- формальную;
- арифметическую;
- юридическую;
- логическую;
- сплошную, не сплошную, также выборочную;
- встречную проверку;
- способ обратного счета;
- оценку законности и обоснованности хозяйственных операций;
- восстановление учета.

Все вышеперечисленные методы и приемы аудита обеспечивают получение аудиторских доказательств, которые собираются с целью подтверждения утверждений финансовой отчетности, или обнаружения существенных искажений, содержащихся в утверждениях финансовой отчетности. Помимо основных методов в работе аудитора могут быть задействованы и личные методики которые могут быть использованы в качестве неоспоримого доказательства при проведении аудита.

При проведении аудиторской проверки основных форм финансовой отчетности применяются все методики аудита в связке что позволяет максимально правильно оценить отчетность. К основным формам, подвергающимся аудиторской проверке, относятся: бухгалтерский баланс, отчет о прибылях и убытках, отчет о движении денежных средств, отчет об изменениях в капитале. Так же существует такая форма как пояснительная записка которая является одновременно проверяемой и проверяющей формой отчётности, так как информация предоставленная в ней разъясняет определенные нюансы отчетности, но при этом при проверке пояснительной записки необходимо выявить соответствует ли ее содержание учетной политике и стандартам отчетности.

1. Закон Республики Казахстан от 20 ноября 1998 года « Об аудиторской деятельности»/(с изменениями и дополнениями по состоянию на 13.01.2014 г.)

2. Ковалев МСФО. 1000 примеров применения. – 2011. - 156 с.

3. Грибановский А.М. Консолидированная финансовая отчётность: с чего все начиналось (рус.). Журнал «Корпоративная финансовая отчётность. Международные стандарты». - 2014. - 43 с.

РЕЗЮМЕ

Файзуллина С.А., КазНПУ имени Абая. Методологические аспекты и методики аудита основных форм финансовой отчетности организации.

RESUME

Faizullina S.A., KazNPU named after Abai. Methodological aspects and methods of the audit of the basic financial statements of the organization. This article discusses the issues of audit and methodology the audit of the basic reporting forms and their use.

МАКРОЭКОНОМИКАЛЫҚ РЕТТЕУ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ

УДК 330.322.1

ЛИЗИНГОВЫЕ ИНВЕСТИЦИОННЫЕ ПРОЕКТЫ – ЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММ РАЗВИТИЯ АГРОБИЗНЕСА

А.С. Смагулов – д.э.н., профессор КазНПУ им. Абая

В статье проанализирована деятельность АО «КазАгроФинанс» обеспечившая в рамках программы «Агробизнес– 2020» долгосрочное льготное лизинговые финансирование проектов по 14 приоритетным инвестиционным направлениям в АПК Казахстана.

Ключевые слова: Государственная поддержка, агробизнес, лизинговые проекты, льготное финансирование, агропромышленный комплекс, субсидирование.

Государственная поддержка сельского хозяйства в Казахстане сейчас осуществляется через несколько каналов финансовой помощи, где ведущую роль играет государственный холдинг «КазАгро». Он выступает в качестве инфраструктурного инвестора и источника финансирования для сельскохозяйственных производителей, которым необходимы долгосрочные обязательства и кредитование на основе сильной политической поддержки, необходимой для развития сельскохозяйственного сектора страны. АО "Национальный управляющий холдинг «КазАгро» был создан в соответствии с Указом Президента РК от 11 декабря 2006 года №220 «О некоторых вопросах развития агропромышленного комплекса» с целью реализации государственной политики по формированию и развитию конкурентоспособного и экспортоориентированного агропромышленного комплекса (АПК). В соответствии с Меморандумом об основных принципах деятельности Холдинга «КазАгро», утвержденного постановлением Правительства Республики Казахстан от 23 декабря 2006 года № 1247 «О мерах по реализации Указа Президента Республики Казахстан от 11 декабря 2006 года № 220»[102] определены миссия и задачи Национального холдинга.

Миссией АО «Национальный управляющий холдинг «КазАгро» является: реализация государственной политики по стимулированию развития агропромышленного комплекса Республики Казахстан путем обеспечения эффективного управления инвестиционными активами и развития корпоративной культуры акционерных обществ, входящих в его состав.

Стратегические задачи Холдинга таковы:

1. Концентрация и направление инвестиций на решение приоритетных задач агропромышленного комплекса;

2. Повышение эффективности государственных инвестиций в сферу агропромышленного комплекса;
3. Развитие аграрной производственной и сервисной инфраструктуры;
4. Содействие формированию и развитию кластеров в агропромышленном комплексе;
5. Развитие экспорта продукции агропромышленного комплекса;
6. Регулирование и стабилизация внутренних продовольственных рынков;
7. Повышение эффективности корпоративного управления.

Значительную долю в обеспечении кредитными ресурсами сельского хозяйства занимает АО НУХ «КазАгро», который финансирует половину реализуемых в АПК инвестиционных проектов. В целом, из средств республиканского бюджета на развитие АПК в течение 2007-2011 годов было направлено 1 571,9 млн. тенге, из которых на долю субсидий (без учета субсидирования использования воды) пришлось 25,9% или 407 млн. тенге. Также за период с 2007 года по 2011 год через финансовые организации, входящие в состав АО «НУХ «КазАгро», на поддержку АПК из средств республиканского бюджета было выделено 332,2 млрд. тенге (2,4 млрд. долл. США), из средств Национального фонда – 120 млрд. тенге (0,8 млрд. долл. США). Холдингом за период с 2007 года по 2012 год на поддержку аграрного сектора было направлено более 6,5 млрд. долл. США, профинансировано свыше 26 тыс. сельхозтоваропроизводителей. Совокупный кредитный портфель Холдинга составляет 46% от общего объема кредитования АПК.

АО «КазАгроФинанс» было создано 28 декабря 1999 года в соответствии с постановлением Правительства Республики Казахстан от 24 ноября 1999 года № 1777 «О некоторых вопросах сельского хозяйства» [103] для содействия в решении одной из главных проблем в сельском хозяйстве – обновление технического парка. Общество входит в состав Национального управляющего холдинга «КазАгро».

Основными видами деятельности АО «КазАгроФинанс» являются:

- лизинговая деятельность в агропромышленном комплексе;
- кредитование и оказание финансовых и иных услуг субъектам агропромышленного комплекса;
- участие в реализации республиканских бюджетных и иных программ, направленных на развитие агропромышленного комплекса.

Компания имеет 15 филиалов во всех регионах Казахстана.

По сравнению с коммерческими лизинговыми компаниями, АО «КазАгроФинанс» на рынке лизинговых услуг обладает следующими конкурентными преимуществами:

- государственная поддержка деятельности компании путем ежегодной капитализации за счет бюджетных средств;
- разветвленная сеть филиалов и 100-процентный охват регионов Казахстана услугами;

- налаженные связи с крупными производителями и поставщиками сельхоз-техники, спецтехники и оборудования (в базе данных 368 поставщиков по всему миру);
- широкий спектр приобретаемой техники и оборудования для субъектов АПК;
- организация гарантийного и сервисного обслуживания закупаемой техники.

С 2005 года лизинг посредством реализации АО «КазАгроФинанс» крупных инновационных инвестиционных проектов постепенно становится катализатором кластерного развития отраслей АПК Казахстана.

С 2008 года АО «КазАгроФинанс» оказывает финансовое содействие созданию продовольственного пояса вокруг г. Астаны (профинансировано 35 проектов на общую сумму 17 млрд. тенге) и г. Алматы (профинансирован 21 проект на сумму 12 млрд. тенге).

С 2009 года АО «КазАгроФинанс» начало финансирование инвестиционных проектов в рамках Плана совместных действий по стабилизации экономики и финансовой системы. Данные проекты решают две стратегические задачи – это обеспечение снижения импортозависимости и развитие экспортного потенциала аграрного сектора республики.

В настоящее время АО «КазАгроФинанс» является оператором 14 инвестиционных направлений:

1. Развитие кормопроизводства;
2. Создание сети и развитие действующих молочно-товарных ферм;
3. Создание и развитие сети птицефабрик;
4. Создание и развитие сети тепличных хозяйств;
5. Создание и развитие сети овощехранилищ;
6. Развитие производства плодоовощных культур с применением технологий капельного орошения;
7. Организация производств по сборке сельскохозяйственной техники;
8. Создание сети откормочных площадок с развитой инфраструктурой;
9. Развитие инфраструктуры экспорта казахстанского зерна и его глубокая переработка;
10. Организация мясоперерабатывающих комплексов с производством блочного мяса и крупнокусковых нарезок в вакуумной упаковке;
11. Создание сети племенных хозяйств (репродукторов);
12. Создание сети убойных пунктов;
13. Развитие производства и переработки тонкой шерсти;
14. Строительство и модернизация зернохранилищ.

В 2011 году в соответствии с поставленной Главой государства задачей, АО «КазАгроФинанс» стал оператором реализации программы «Развитие экспортного потенциала мяса крупного рогатого скота», задачей которой является создание условий для доведения экспортного потенциала мяса крупного рогатого скота до 60 тыс. тонн к 2016 году.

Проект предусматривает комплекс мер по созданию откормочных площадок, племенных хозяйств-репродукторов, центров воспроизводства и управления стадом, сопутствующей инфраструктуры (кормопроизводство, ветеринарная безопасность), которые выведут мясное животноводство на новый уровень развития. По состоянию на начало 2013 года АО КАФ осуществлен завоз 16087 голов мясного племенного КРС для предоставления в лизинг.

Лизинговые инвестиционные проекты, реализуемые АО «КазАгроФинанс» за 2009-2012 годы представлены в таблице 1.

Таблица 1 – Лизинговые инвестиционные проекты, финансируемые АО «КазАгроФинанс»

№	Направление	Количество одобренных проектов (2009-2012 гг.)	Планируемое увеличение производства	Плановое количество рабочих мест
1	2	3	4	5
1	Создание сети и развитие действующих молочно-товарных ферм	17 проектов на 16197,9 млн. тенге	97295 тонны молочной продукции	665 рабочих мест
2	Создание сети и развитие действующих птицефабрик	8 проектов на 20460,3 млн. тенге	71378 тонн мясопродукции	1 866 рабочих мест
3	Создание сети и развитие действующих тепличных хозяйств	15 проектов на 16904,5 млн. тенге	29559 тонн овощной продукции	847 рабочих мест
4	Создание сети и развитие действующих овощехранилищ	23 проекта на 6090,8 млн. тенге	106887 тонн овощной продукции	493 рабочих места
5	Организация производства по сборке сельскохозяйственной техники	2 проекта на 1420,6 млн. тенге	1000 единиц тракторокомплектов, 110 единиц орудий комбайнирования	74 рабочих места
6	Развитие производства плодоовощных, технических и масличных культур с применением систем орошения	8 проектов на 627,2 млн. тенге	23455 тонн плодоовощной продукции	173 рабочих места
7	Создание сети откормочных площадок с развитой инфраструктурой	1 проект на 556,5 млн. тенге	1000 голов КРС	20 рабочих мест

8	Развитие инфраструктуры экспорта казахстанского зерна и его глубокая переработка	1 проект на 766,3 млн. тенге	11 220 тонн макаронных изделий	50 рабочих мест
9	Создание сети убойных пунктов	-	-	-
10	Развитие кормопроизводства	11 проектов на 2102,0 млн. тенге	131544 тонн кормов в год	161 рабочее место
11	Организация мясоперерабатывающих комплексов с производством блочного мяса и крупнокусковых нарезок в вакуумной упаковке	-	-	-
12	Создание сети племенных хозяйств (репродукторов)	6 проектов на 1745,7 млн. тенге	5061 голов КРС	169 рабочих мест
13	Развитие производства и переработки тонкой шерсти	-	-	-
14	Строительство и модернизация зернохранилищ	7 проектов на 1613,5 млн. тенге	93000 тонн хранения	118 рабочих мест

На конец 2012 года АО «КазАгроФинанс» заключил 9 417 договоров лизинга и займа с 5 215 заемщиками (таблица 2).

Таблица 2 – Количество заемщиков и заключенных договоров лизинга и займа АО «КазАгроФинанс» (нарастающим итогом), единиц

Количество	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Договора	458	648	1302	2029	2467	3332	4444	5248	6055	7372	9417
Заемщики	302	415	721	1249	1393	1650	2060	2634	3167	3995	5125

По состоянию на 1 января 2013 года за весь период деятельности АО «КазАгроФинанс» профинансировал закуп более 21,6 тысяч единиц различной сельскохозяйственной техники на общую сумму 176,2 млрд. тенге, в том числе:

- 6 975 единиц комбайнов на сумму 90,1 млрд. тенге;
- 5 872 единиц тракторов на сумму 23,0 млрд. тенге;
- 816 единиц посевных комплексов на сумму 34,2 млрд. тенге;
- 1 504 единиц сеялок на сумму 2,4 млрд. тенге;
- 6 466 единиц прочей сельхозтехники на сумму 26,5 млрд. тенге.

Дополнительно, за весь период деятельности АО «КазАгроФинанс» профинансировал закуп 95 комплектов оборудования по переработке сельскохозяйственной продукции на общую сумму 12,0 млрд. тенге, в том числе:

- по переработке зерновых культур – 21 единица;
- по переработке мяса – 21 единица;
- по переработке молока – 14 единиц;
- по переработке масличных культур – 9 единиц;
- по переработке хлебобулочных изделий – 8 единиц;
- по переработке мяса птицы – 9 единиц;
- по переработке прочей продукции – 13 единиц.

По состоянию на начало 2013 года АО «КазАгроФинанс» одобрено 100 инвестиционных проектов на общую сумму около 70,0 млрд. тенге, в том числе профинансирован 81 инвестиционный проект на сумму 45,9 млрд. тенге, осуществлен ввод в эксплуатацию 54 проектов во всех регионах Казахстана.

За период 2007-2013гг. на финансирование инвестиционных проектов АО «КАФ» направлено порядка 80 млрд. тенге, в том числе за счет средств Нацфонда – 55,7 млрд. тенге. В рамках проведенных конкурсных отборов инвестиционной программы, Обществом одобрено 247 проектов на сумму 133,4 млрд. тенге. В настоящее время из 247 одобренных инвестиционных проектов, на текущий момент введено в эксплуатацию – 185 проектов, в том числе 27 проектов введены в 2013 году, а именно:

- 16 молочно-товарных ферм;
- 20 овощехранилищ емкостью хранения 92 тыс. тонн;
- 5 птицефабрик мясного направления и 11 яичного направления;
- 9 тепличных комплекса на 28,4 га;
- 9 проектов по производству овощей с применением систем капельного орошения – 1 085 га;
- 1 проект по организации сборочного производства тракторов МТЗ;
- 53 проекта по созданию хозяйств-репродукторов;
- 12 проектов по созданию кормопроизводства;
- 49 проектов по переработке различной продукции.

В 2013 году АО «КазАгроФинанс» утверждено 67 проектов на общую сумму 42,1 млрд. тенге, До конца года планировался ввод 63 инвестиционных проектов на сумму 36,6 млрд. тенге.

За счет всех источников финансирования в 2000-2012 годы АО «КазАгроФинанс» освоил 307,0 млрд. тенге, в том числе за счет средств республиканского бюджета – 145,9 млрд. тенге, за счет внебюджетных ресурсов – 118,0 млрд. тенге, за счет средств Национального фонда 43,1 млрд. тенге, что представлено на рисунке 1:

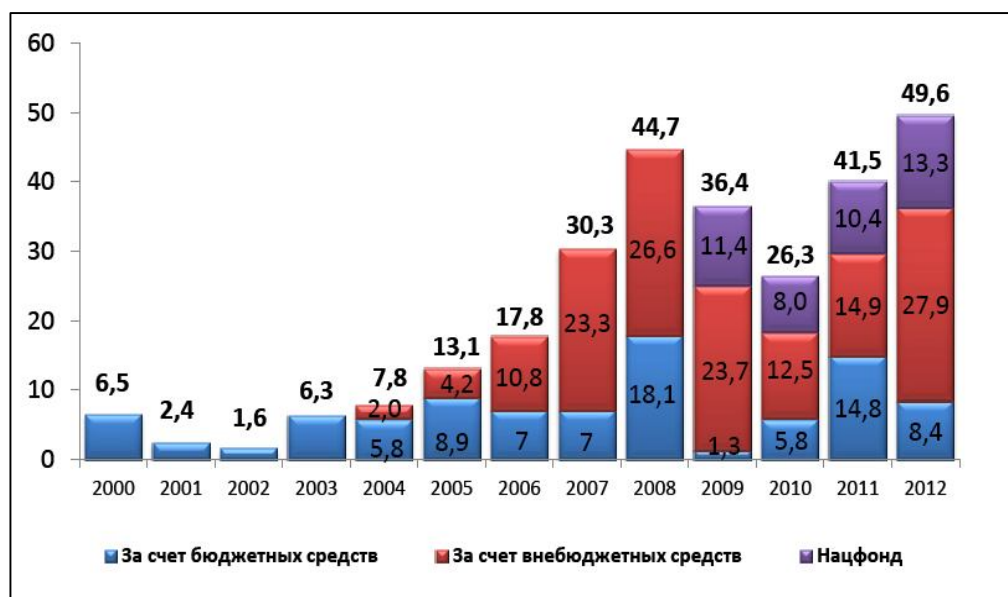

Рисунок 1 – Динамика инвестиций АО «КазАгроФинанс», млрд. тенге

За весь период деятельности АО «КазАгроФинанс» профинансирован закуп более 27,5 тысяч единиц различной сельскохозяйственной техники и перерабатывающего оборудования на общую сумму более 187 млрд. тенге. Около 70% всей сельхозтехники, приобретаемой в лизинг в Казахстане, проходит через «КазАгроФинанс».

В Программе развития АПК на 2013-2020 годы (Агробизнес-2020) указывается, что в настоящее время средний возраст более 80% зерноуборочных комбайнов и тракторов составляет 13-14 лет при нормативном сроке эксплуатации 8-10 лет. Списанию подлежит 71% зерноуборочных комбайнов, 93% тракторов и 95% сеялок, существующий парк сельхозтехники в целом имеет износ в пределах 87%. Как отмечали в Министерстве сельского хозяйства, среднегодовая обновляемость парка сельхозтехники в Казахстане составляет 1,5%.

Согласно программе «Агробизнес-2020», начиная с 2013 года, планируется, что новым направлением господдержки сельхозпроизводителей станет финансовое оздоровление предприятий, которое будет осуществляться, в том числе, посредством субсидирования части ставки вознаграждения по договорам, заключаемым с АО «КазАгроФинанс» на лизинг сельхозтехники и спецтехники. В соответствии с Правилами субсидирования, государство обязуется компенсировать сельхозтоваропроизводителям 7% от общей ставки финансирования. Таким образом, ставка по лизингу сельхозтехники и спецтехники в АО «КазАгроФинанс» с учетом субсидирования составит 5,8% (с ежегодной эффективной ставкой – от 6,4%). Срок предоставления субсидирования – до конца 2013 года. В случае отсутствия оснований для получения лизингополучателем субсидий либо отказа лизингополучателю в субсидировании уполномоченным органом ставка вознаграждения составит 8% годовых (годовая эффективная ставка – от 8,2% годовых).

С 2013 года в целях поддержки аграриев страны, АО «КазАгроФинанс» начал финансирование специализированных сельскохозяйственных самолетов, предназначенных для проведения авиационных химических работ в агропромышленном комплексе страны со следующими условиями: ставка вознаграждения – 8%, срок лизинга – до 8 лет, с размером авансового платежа – не менее 25% от стоимости предмета лизинга.

Новое направление деятельности АО «КазАгроФинанс» по финансированию энергосберегающих технологий стартовало в 2013 году. Для оказания активного содействия сельхозтоваропроизводителям, а также в целях сбережения природных ресурсов страны, АО «КАФ» начало финансирование установок, предназначенных для выработки электроэнергии (электрогенераторы) и ветронасосы отечественного и иностранного производства.

Ключевыми факторами, влияющими на технологическое развитие агропромышленного комплекса Казахстана, являются эффективность производства и техническое перевооружение, скорость освоения производства новых видов продукции и привлечение новейших технологий. Особое влияние данных факторов на технологическое развитие АПК обусловлено структурой, текущим состоянием и тенденциями роста казахстанской экономики, сложившимся положением в научно-технической сфере страны. Текущее состояние, несмотря на внедрение новых технологий в АПК Казахстана, пока не соответствует необходимому уровню и не обеспечивает устойчивый рост продукции АПК, разработку и внедрение новых товаров, вывод их на более высокий уровень конкурентоспособности.

Средний срок службы технологического оборудования в обрабатывающей и перерабатывающей промышленности составляет около 17-20 лет. В то время как в мире полная замена оборудования происходит за период в 5-7 лет. То есть, наши отечественные предприятия работают на оборудовании, отстающем от конкурентов на два поколения.

Несомненно, требуется проведение полномасштабной технологической модернизации предприятий АПК, которая позволит заменить низкопроизводительное и трудоемкое оборудование более современным и эффективным. Но отсутствие в стране развитой научно-исследовательской базы в АПК, достаточной для обеспечения ускоренного технологического развития отрасли, и отсутствие отечественных мощностей по производству современного, отвечающего мировым стандартам оборудования делает процесс технической и технологической модернизации АПК Казахстана зависимым от привлечения импортных технологий.

В связи с этим, повышение уровня технологичности отечественного сельскохозяйственного производства неизменно влечет увеличение спроса сельхозтоваропроизводителей Республики Казахстан на услуги по финансированию приобретения высокотехнологичного и высокопроизводительного оборудования и техники. На данный момент безусловным лидером в этом вопросе является АО «КазАгроФинанс», основной целью которого выступает поддерж-

ка развития аграрного сектора республики путем обеспечения доступа сельскохозяйственных товаропроизводителей к финансовым средствам, а также к сельскохозяйственной технике и технологическому оборудованию на лизинговой основе.

1. Смагулов А. *Лизинг на новых формирующихся рынках.* – Алматы: Экономика, 2009. – 520 с. Об утверждении программы развития агропромышленного комплекса на 2013-2020 годы «Агробизнес – 2020». Постановление Правительства РК от 18 февраля 2013 года № 571.

2. О мерах по реализации Указа Президента Республики Казахстан от 22 мая 2013 года № 571. Постановление Правительства Республики Казахстан от 25 мая 2013 года № 516

РЕЗЮМЕ

Смагулов А. – КазНПУ имени Абая. Институт права и экономики, кафедра «Экономика и бизнес»; Лизинговые инвестиционные проекты – эффективный инструмент реализации программ развития Агробизнеса/

RESUME

Smagulov A. – KazNPU named by Abay, Law and Economy Institution, «Marketing and Management» Department. Leasing of investment projects is an effective tool for the implementation of development programs Agribusiness. The article analyzes the activities of JSC "KazAgroFinance" provided in the framework of the program "Agribusiness - 2020" long-term concessional lease financing projects in 14 priority investment areas in agro-industrial complex of Kazakhstan.

УДК 336

ЛИЗИНГ В КНР: ПРИЧИНЫ И ФАКТОРЫ СРЕДНЕГО РОСТА

Ж.Адилбек – к.э.н., глава представительства Finpro,
Центр внешней торговли Финляндии

Исследованы этапы становления и развития лизингового рынка в Китае. Дана классификация и охарактеризована специфика структуры лизингодателей в этой стране. Объяснены причины феномена бурного развития лизинговой отрасли в КНР и раскрыты факторы, стимулирующие развитие китайского лизингового рынка.

Ключевые слова: Лизинговая отрасль, рейтинг стран, экономика Китая, этапы развития, классификация лизингодателей, причины и факторы роста.

Лизинговая отрасль Китая демонстрирует бурный рост на протяжении последних 8 лет. Так, по ежегодным отчетам World Leasing Yearbook, публикуемым WhiteClarkeGroup и Euromoney, если в 2008 году КНР был на 8-м месте, в 2009 году – на 4-м месте, в 2011 году – уже на 2-м месте после США.

Таблица 1 - Рейтинг ведущих лизинговых стран в 2007-2011 гг.
(млрд. долл. США)

Страны	2011 г.		2009 г.		2007 г.	
	Место	Объем	Место	Объем	Место	Объем
США	1	268,8	1	173,9	1	188,02
КНР	2	63,38	4	41,01	27	5,87
Германия	3	60,11	2	55,3	2	80,49
Япония	4	59,33	3	53,25	3	63,25
Франция	5	33,30	5	31,84	5	45,23
Италия	6	22,94	6	26,78	4	45,23
Россия	7	22,84	10	8,87	6	34,04
Канада	8	22,45	9	13,05	9	25,3
Великобритания	10	14,64	8	14,69	10	24,51
Бразилия	12	10,43	7	23,31	8	28,65
Составлено автором						

Так за 2007-2011 годы объем лизинговых операций в Китае вырос с 5,87 млрд. долл. США до 63,38 млрд. долл. США, или в 11 раз.

Такому бурному росту предшествовал ряд значительных для экономики Китая, в частности, для лизингового сектора положительных изменений. Лизинг в Китае можно разделить на 4 периода:

1. Зарождение лизингового рынка – 1981-1987 гг. Рост числа местных лизинговых компаний, поддержанных быстрым экономическим ростом Китая и сильным спросом на финансирование основных фондов. Большинство лизингополучателей были государственные предприятия, стремившиеся расширить мощности собственного производства.

2. Промежуточная рецессия лизингового рынка – 1988-2004 гг. Отрасль пережила длительный период спада, когда лизингополучатели – государственные предприятия стали тяжелым бременем для лизинговых компаний из-за ужесточенной экономической политики Китая и реформирования государственной системы управления госпредприятиями. Высокий уровень безнадежной дебиторской задолженности привел к тому, что большинство лизингополучателей объявили о дефолте из-за финансовых трудностей, и многие лизинговые компании закрылись. Решение этой проблемы – задолженности по лизинговым платежам растянулось до 1998 года, когда лизинговые компании начали процесс реструктуризации долгов.

3. Постепенное восстановление лизингового рынка – 2005-2007 гг. Осознавая существенное влияние развития лизингового сектора на сектор МСП и экономического роста страны в целом, правительство КНР начало прилагать усилия в устранении серьезных препятствий в законодательстве, бухгалтерском учете и налогообложении для улучшения нормативно-правовой базы для лизинга. В частности, в марте 2005 года новые меры, регулирующие лизинговые операции посредством иностранных инвестиций, вступили в силу, что позволило ино-

странным инвесторам создать собственные лизинговые компании в Китае, в дополнение к общему формату по старому законодательству – участие лишь в венчурном капитале.

4. Бурный рост китайского лизингового рынка – с 2008 г. по настоящее время. В настоящее время китайское правительство продолжает принимать дальнейшие действия по реформам для стимулирования развития лизинговой отрасли. С улучшением нормативно-правовой базы, лизинговый сектор в Китае вступил в стадию бурного роста.

Стремительный рост лизингового рынка стимулировал приход новых игроков на этот рынок. В настоящее время, по данным China Leasing Blue Book в Китае работает свыше 560 лизинговых компаний, среди которых 460 компаний с иностранным участием. Сравнивая с 2011 годом, количество иностранных лизинговых компаний увеличилось почти в 2 раза, с 250 до 460, благодаря выпуску каталога «Индустрии для иностранных инвестиций» (Издание 2011 г.), где статус лизинговых компаний, инвестируемых из-за рубежа поменялся с «запрещено» на «разрешено». Рисунок 1.

Структура лизингодателей Китая регулируется тремя государственными органами: Комиссией по регулированию банковского сектора Китая (CBRC), которая контролирует банки и небанковские финансовые институты, в том числе и лизинговые компании; Министерством коммерции КНР, отвечающим за регистрацию лизинговых компаний с иностранным капиталом, и государственной администрацией по налогообложению, которая совместно с Министерством коммерции, лицензирует деятельность так называемых «пилотных» лизингодателей. Последние появились на рынке с конца 2004 года, когда правительство Китая начало программу стимулирования отечественных лизинговых компаний.

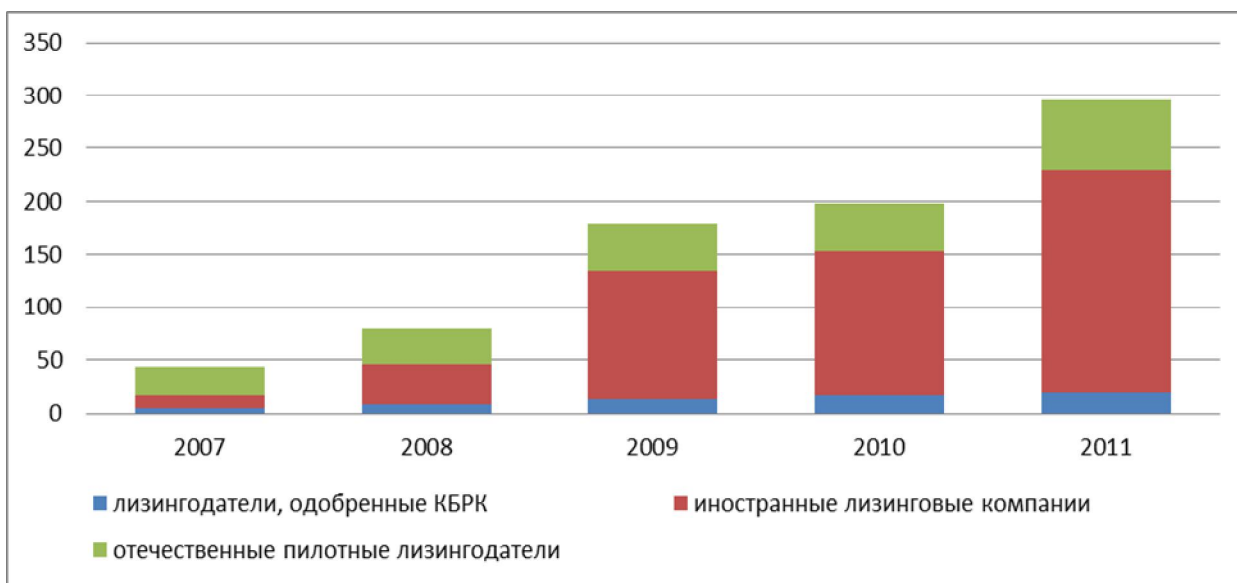

Рисунок 1 - Разделение лизинговых компаний Китая, 2007-2011 гг.

Китайские лизинговые компании классифицируются, как и в других странах, следующим образом, но с определенной спецификой:

- *Лизингодатели, финансируемые банками*, могут инвестироваться как международными, так и отечественными банками. При этом, существующие ныне лизинговые компании лицензированы КБРК и имеют значительный капитал для осуществления крупных лизинговых сделок, как приобретение грузовых самолетов, морских судов и др.

- *Кэптивныe лизингодатели*, чей бизнес сосредоточен на крупно-габаритном оборудовании для строительства и промышленности, медицинском, полиграфическом оборудовании и т.д. Их основными клиентами являются предприятия МСБ. В 2012 году China-Kinwa High Technology Co., Ltd, Anyang Iron and Steel Group Corporation, Chengdu Xinzhu Road&Bridge Machinery Co., Ltd., Zhejiang Jinggong Science&Technology Co., Ltd, Zhangjiagang Furui Special Equipment Co., Ltd., Yunnan Chihong Zinc&Germanium Co., Ltd. объявили об открытии своих лизинговых подразделений

- *Независимые лизингодатели* со своими частными капиталами. Несмотря на монополию банковского сектора на лизинговом рынке Китая, эти компании продолжают конкурировать с другими игроками на рынке и даже листингуются на бирже, например, две крупнейшие лизинговые компании как Tianjin Bohai Leasing Co, LTD и International Far Eastern Leasing Co., LTD.

Как мы видим из рисунка 2, китайский лизинговый рынок продолжает демонстрировать стремительный рост.

Рисунок 2 – Количество лизинговых компаний и объем лизинговых сделок в Китае, 2007-2012 гг.

Феномен бурного развития лизинговой отрасли в Китае объясняется следующими причинами:

– Стабильный рост ВВП Китая (9,3% в 2011 году), на протяжении последнего десятилетия китайская экономика, несмотря на мировой кризис, уверенно удерживает свои позиции растущей экономики;

– Вступление КНР в ВТО в 2001 году и последующие реформы, связанные с этим вступлением;

– В 2005 году китайское правительство открыло лизинговый рынок местным инвесторам. Далее, в 2007 году КБРК позволила местным коммерческим банкам открывать свои лизинговые компании, что подстегнуло рост объем лизинговых операций.

– Неуклонное совершенствование нормативно-правовой базы лизинговой отрасли Китая. Несмотря на строгие правила лицензирования и жесткую монетарную политику, китайские контролирующие органы постоянно улучшают условия для деятельности лизингодателей, к примеру, снижая базовые пороги для уставного капитала. В конце 2011 года Министерство коммерции КНР обнародовало "Руководство по содействию развития финансового лизинга в ходе двенадцатой пятилетки», в котором уделило особое внимание политике регулирования лизинговой деятельности.

Факторами, стимулирующими развитие китайского лизингового рынка, являются:

- Китайский рынок лизинга еще находится на стадии роста. В 2011 году уровень проникновения на рынке (доля инвестиций в оборудование через лизинг в общем объеме инвестиций оборудования) составил 4,97%, в то время уровень проникновения мировом рынке финансового лизинга был почти 17%, для развитых странах уровень пенетрации составляет от 10% до 30%.

- Неоднородная сегментация лизингового рынка – в настоящее время активно лизинг применяется в сделках по приобретению грузовых самолетов (1 907 карго-самолетов в 2012 г.), корабельного оборудования, крупно-габаритного оборудования для строительства и промышленности, телекоммуникационного, медицинского и полиграфического оборудования, недвижимости, транспортных средств. Только начинает развиваться рынок лизинговых операций в АПК, в «зеленых технологиях», связанных с энергоэффективностью. До сих пор не развит рынок лизинга для МСБ. Правительство Китая начало программу стимулирования лизинга для МСБ.

- Территориальная представленность лизинга – в основном лизинговые операции практикуются в наиболее развитых регионах Китая, как Пекин, Шанхай, Тяньцзинь и восточные прибрежные провинции Китая. Поскольку местные органы власти активно пропагандируют значимость лизинга среди населения, поддерживая развитие местных лизинговых компаний посредством специальных программ, можно отметить, что лизинговый бизнес проникает вглубь Китая. Так, в 2010 году Тяньцзинь, став зоной финансовой реформы, привлек большое количество лизингодателей, стимулируя их преференциями и льготами. Недавно в провинциях Вухань, Шенжень, Нингбо, Шандонг, Фуян, Джиансу и других местные органы власти обнародовали документы, поддер-

живающие лизинговую деятельность, что также привлечет новых игроков в срединно-западные провинции Китая.

Таким образом, лизинговый рынок Китая представляет собой растущий рынок с положительными перспективами на будущее, несмотря на некоторое замедление отдельных секторов экономики КНР.

1. Ши Шулин, Юе Фейтао *Общая характеристика правового режима лизинга: монография.* – М.: Проспект, 2014. – 376 с.

2. *The Global Competitiveness Report 2013-2014: Full Data Edition, Switzerland.* - *The World Economic Forum, 2013.* - P.653

3. *China Financial Leasing Industry Report, 2013,*
<http://www.researchinchina.com/Htmls/Report/2013/6615.html>

РЕЗЮМЕ

Адилбек Ж. – к.э.н., глава представительства Finpro, Центр внешней торговли Финляндии. Лизинг в КНР: причины и факторы стремительного роста

RESUME

Adilbek Z. – PhD. in Economics, Head of Rep.Office of Finpro Kazakhstan, Finland Trade Center. Leasing in the PRC: rapid growth causes and factors. (Abstract: Investigated the stages of formation and development of the leasing market in China. Classification and characterized by specific patterns of lessors in this country. Explained the causes of the phenomenon of the rapid development of the leasing industry in China and the factors stimulating the development of the Chinese leasing market).

УДК 336.761

ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТ: МӘСЕЛЕЛЕР ЖӘНЕ ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

С.Ж. Пралиева – э.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУ-дың доценті

Қазақстан қаржы нарығындағы инвестициялық қызметті жетілдірудің басты себептері мен алғы шарттары қарастырылған. Инвестициялық қызметті жетілдірудің жаңа стратегиясын жасау және экономиканың өңдеуші салаларындағы инвестициялық қызметтің нақты даму жағдайына байланысты талдау жасалынып, негізгі себептері айқындалған.

Түйін сөздер: Өндірістік экспорт, еңбек өнімділігі, инвестицияның салалық құрылымы, мемлекеттік-жеке серіктестік, меншік инвестицияларының үлесі, инвесторлардың мүдделері.

Шетел инвестициясының басым бөлігі шикізат секторына құйылғандығы мәлім. Қазақстан экономикасы импроттан экспорттың өсуіне негізделгенді, сыртқы сауда айналымының өсуі, бір жағынан көмірсулардың және басқа да шикізат тауарларының экспортынан болса, екінші жағынан мемлекет тұрғындарын қамтамасыз етуге қажетті барлық тауарлардың импортынан болып отыр.

Германияда жүргізіліп жатқан жаңғыртудың бұл ресурстарды жұмылдыру және оларды капиталды қажетсінетін жобаларға шоғырландыру. Осы мақсатпен инвестициялық банкілерді өндірістік кәсіпорындармен қаржы-өнеркәсіптік топтарға біріктірді. Үш ірі топтың басында ұлттық банктер – DeutscheBank, DresdenBank AG тұр. Осындай өнеркәсіптік концерндердің өндірістік қызметі негізінен жоғары технологияларды қолдану негізінде ірі және жаппай өндіріс дамыған экономиканың бір ірі саласын немесе кіші саласын қамтиды [1].

Сонымен, 2012 жылы жалпы ішкі өнімде өңдеуші өнеркәсіптің үлесі төмен қалып, тәуелсіздік жылдарындағы машина жасау саласындағы жұмысшылардың саны 350 мыңнан 17 мың адамға қысқарды. Барлық өнеркәсіп өндірісіндегі машина жасау өнімінің көлемі – 15%-дан 3,5%-ға дейін төмендеді. Қазақстандық өнеркәсіп кәсіпорындары еңбек өнімділігінің деңгейі төмендігімен сипатталады. Дамыған елдердің көрсеткіштерінен үш-төрт ретке төмен, өндіріс құралдарының тозығы 70% құрайды [2].

Маңызды ауытқулар тек инвестицияның салалық құрылымынан, тек Қазақстанның шикізат және өңдеуші секторының арасында ғана емес, сондай-ақ ірі, орта және шағын бизнес арасында да байқалады.

Қазақстан жалпы ішкі өнімі құрылымындағы ірі бизнес үлесі 2012-2013 жылдары тұрақты түрде жоғары: мұндай кәсіпорындардың басым бөлігі резидент еместерге жатады. Тау-кен өнеркәсібі және металлургияның ірі компанияларының басым бөлігі жалпы ішкі өнімнің 22% құрайды, олар трансұлттық корпорациялардың бөлімшелері, немесе резидент еместердің ұзақ мерзімді келісімде отырады, немесе акциялардың бақылау пакеті шетелдік мемлекеттердің азаматтарына тиесілі болып келеді. Осы ірі компаниялар шетел инвестицияларын тартады. Осыдан Қазақстандық корпорациялардың жалпы сыртқы қарызының динамикасы және мөлшерінің өскенін көреміз. Қазақстан үшін «елден тыс жерлерде экономикалық шешімдерді қабылдаудың орталықтарын таратпау» сипатты.

«Өнімділік-2020» бағдарламасын қолданушыларының пайымдауынша, Қазақстан экономикасындағы мемлекеттік кәсіпорындардың үлесі «тиімділігі аз және рентабельділігі төмен» деп анықталған.

Бағдарламаны іске асыру нәтижесінде: индустриялық-инновациялық дамуға бағытталған жаңа инвестициялық жобаларды іске асыру кезінде жеке сектор кәсіпорындары үшін қаржы ресурстарының қолжетімділігін арттыру; экономиканың шикізат емес секторындағы инвестициялық жобаларды іске асыру үшін жеке секторды, бірінші кезекте қаржы ұйымдарының қаражатын тарту; өнеркәсіп кәсіпорындарының, бірінші кезекте орта және ірі бизнестің қаржы-экономикалық тұрақтылығын арттыру көзделген.

Қазақстандық өсуге әлеуеті бар орташа компаниялардың көп бөлігі капитал нарығына рұқсаты жоқ, қаржыландыруда едәір қиындықтарды басынан кешіріп отыр. Қазақстандық қор биржасының (KASE) мәліметтері бойынша листингтік талаптарға сәйкес барлық орта және ірі компаниялардан 15-20% аспайды; 2008 жылы 144 листингтік компания болды; 2011 жылдың мамыр айының басында

олар 108 болды; Лондон биржаларында жалпы алғанда 41 компания жұмысын атқарды. Қазақстан қор биржасында (KASE) «B» листингіндегі компаниялардың бағалы қағаздары өтімсіз деп саналады. 2012 жылдың I жарты жылдығында Қазақстандық компаниялардың негізгі капиталға салған инвестицияларының көлемі 2 триллионнан астам теңгені құрады, ол 3,1% өткен жылға қарағандакөп; сонда да Қазақстандық кәсіпорындар негізгі капиталға меншік инвестицияларының үлесін едәуір ұлғайтты, ал керісінше сыртқы инвестициялар қысқарды.

Экономиканың жалпы өнімділігі оның айтарлықтай деңгейде бәсекеге қабілеттілігін айқындайтын фактор болып табылады. Ғылымды көп қажетсінетін өнімді шығаратын өңдеуші салалар кәсіпорындары үлесінің ұлғаюы экономикадағы еңбек өнімділігінің деңгейін едәуір арттырады. Сондықтан да мемлекетке оның өнімділігін арттыруды ынталандыру, инновациялық әзірлемелерді ендіру, қазіргі заманғы басқару технологияларын ендіру және жалпы кәсіпорындардың негізгі қорларын жаңғырту өмірлік маңызды. Бүгінгі күні бәсекеге қабілетті жаңа өндірістерді құру, еңбек өнімділігін арттыру мақсатында жұмыс істеп тұрған өндірістерді жаңғырту (техникалық қайта жаратқызу) және сөзсіз, қазіргі заманғы басқару технологияларын енгізу бірінші дәрежелі міндет болып табылады [3].

Қазақстанда соңғы жылдары инвестициялық қызметті жетілдіру бойынша бірқатар шаралар қабылдады, олар келесідей:

- «Өнімділік-2020» Бағдарламасы, оның шеңберінде 200 өнеркәсіптік кәсіпорынға техникалық аудит жүргізілді және техникалық қайта қарулануына және бизнес-жоспарларды жаңартуға гранттар бөлінген;

- мемлекеттік-жеке серіктестік (МЖС) дамытуы бойынша Бағдарлама, оның шеңберінде Қазақстандағы МЖС мемлекеттік қолдау шараларының кешені жасалған және «Жаңа мемлекеттік-жеке серіктестік нысанын енгізу және олардың қолдану салаларын кеңейту қажеттілігін қанағаттандыру;

- «Халықтық IPO» бағдарламасы, ол қазақстандықтарға ірі ұлттық компаниялардың инвесторлары болуға мүмкіндік береді. «Халықтық IPO» қатысушы кәсіпорындар – «Самұрық-Қазына» ұлттық әл-ауқат қоры» АҚ тобына кіреді. Бағдарламаның ұйымдастырушылары мұндай шараларды жүргізудің халықаралық тәжірибесін ескерді. Қазақстан Республикасының азаматтары акция сатып алу бойынша басым құқықты алды; екіншіден, бағалы қағаздар елдің жинақтаушы зейнетақы қорларын сатып алады. Бағдарламада бір қолға шоғырланбауы үшін, халықтың басым бөлігін қамту үшін «Қазпочта» АҚ желісін қолдануды көздеді. Бағдарламада IPO-ға 10-15 пайыздық пакет акцияларын қою қарастырылған. 2012 жылы бірінші акцияларды орналастыруға «ҚазТрансОйл» компаниясы қатысады, 2013 жылы – KEGOC компаниясы, «Эйр Астана», «ҚазТрансГаз», «Самұрық-Энерго», «НМСК «Казтрансморфлот», 2014 жылы – «Қазақстан темір жолы», «Қазтеміртранс», 2015 жылы – «Қазатомпром», «ҚазМұнайГаз» [4].

Қазақстандағы қаржы нарығының белсенділігі үшін Қазақстан Республикасындағы инвестициялық қызметті жетілдіру бойынша шаралар шеңберіндегі

инвесторлардың мүдделерін қорғау жүйесін кешендік зерттеу жүргізу және оны жетілдіру бойынша ұсыныстар:

- қаржылық менеджмент және инвесторлардың мүдделерін қорғау сұрақтары бойынша ғылыми еңбектеріне шолу;
- анкета жасау мақсатындағы қазақстан инвесторларының мүдделерін қорғауды құқықтық реттеу ерекшеліктерін талдау;
- инвестициялық компаниялардың бөлшектік инвестор – клиенттерін сұрау;
- қазақстандық инвестициялық компанияларының ішкі бақылау қызметінің жұмысын зерттеу.

1. Обзор «Инвестиционная привлекательность Казахстана» (правообладатель – компания «Эрнст энд Янг») // *Международный деловой журнал Kazakhstan*, №2, 2011. – с. 12-17

2. Сайт Казахстана́нского центра государственно-частного партнерства, 09.05.12 <http://kzppr.kz>

3. Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысында бекітілген «Өнімділік-2020» Бағдарламасы 14.03.11 № 254 // ИС Параграф, 2012 <http://online.zakon.kz>

4. Сайт Программы «Народное IPO» <http://www.halyk-ipo.kz/ru>

ТҮЙІН

Пралиева С.Ж. – э.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУ-дың доценті. Инвестициялық қызмет: мәселелер және жетілдіру жолдары

RESUME

Pralieva S.J. – Candidate of Economic Sciences, associate professor Investing activities: problems and ways of improvement. In the article to perfect investment activity on market of finances Kazakhstan examined main pre-conditions of reasons. investment activity perfects only what strategy dowry and economy making industry ғы investment activity associates exact development the state discusses does, basic reason is found out

ЖАС ҒАЛЫМДАРДЫҢ МІНБЕСІ ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ

УДК 338.001.36

ФИНАНСОВЫЕ РИСКИ ПРЕДПРИЯТИЯ, ХАРАКТЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ, СУЩНОСТЬ, КЛАССИФИКАЦИЯ

А.М. Демеуова – *преп, магистр.*
Колледж Международного Сервиса и Менеджмента
при КазУМО и МЯ имени Абылай хана

Целью написания статьи является выявление факторов риска, классификация, виды, а также процессы управление рисками на предприятии. А так же рассмотрены теоретические основы управления риском на предприятии, изучены общие методы снижения риска, рассмотрены эффективные механизмы управления рисками предприятия в современных условиях хозяйствования.

Ключевые слова: Риск. Предприятие. Финансы.

Основные исследования различных аспектов риска начали проводиться с конца XIX века.

По вопросу развития науки о финансовом риске в доперестроечный период имеется несколько мнений. Сторонники первой точки зрения говорят об отсутствии научных и практических разработок в этой области. Свое мнение они аргументируют тем, что, во-первых, административные методы управления социалистической экономикой не предполагали использования понятия «риск» в качестве экономической категории, что исключало необходимость проведения каких либо исследований в этой области. Во-вторых, любые попытки отыскать элементы финансового риска в деятельности предприятий квалифицировались как попытки сомнения в правильности социалистической экономической теории, что, естественно, пресекалось самыми жестокими средствами.

Согласно второй точке зрения, проблема финансовых рисков не является для российских ученых абсолютно новой. Ее сторонники аргументируют эту позицию тем, что все-таки в СССР проводились исследования в области финансовых рисков, но они имели односторонний характер и не учитывали большинства рисков, с которыми сталкивается хозяйствующий субъект в своей деятельности.

Проведение экономической реформы в России вызвало интерес к вопросам рассмотрения финансовых рисков в хозяйственной деятельности, а сама теория риска в процессе формирования рыночных отношений не только получила свое дальнейшее развитие, но стала практически востребованной.

Анализ современных работ, посвященных проблемам риска, позволяет утверждать, что риск – это сложное явление, имеющее множество различных, иногда противоречивых реальных составляющих.

Это объясняется тем, что в основе финансового риска лежит вероятностная природа рыночной деятельности и неопределенность ситуации. Планирование производства, прогнозирование объемов продаж, величин денежных потоков, разработка проектов строительства и бизнес-планов основываются лишь на приближенных расчетах ожидаемых, а не фактических величин, и зачастую бизнес вместо ожидаемой прибыли может принести убытки, величина которых может превысить не только вложенные средства, но и стоимость всего имеющегося в распоряжении предприятия имущества [1].

Следует учитывать, что финансовый риск присущ всем аспектам деятельности предприятия, и, здесь проявляется такое свойство риска, как альтернативность, предполагающая необходимость выбора из двух или нескольких возможных вариантов решений, направлений, действий. Отсутствие возможности выбора свидетельствует об отсутствии риска: там, где нет выбора, не существует и риска.

Субъективно-объективная природа риска определяется тем, что он порождается процессами, как субъективного характера, так и такими, существование которых, в конечном счете, не зависит от воли и сознания человека. В реальности финансово-хозяйственная деятельность предприятия осуществляется в условиях неопределенности, кризисной ситуации. В условиях неопределенности всегда существует множество альтернативных вариантов принятия решений. Вероятность успешной реализации (получение максимальных доходов при минимуме потерь) любого из них зависит от значительного количества внутренних и внешних факторов, воздействующих на предприятие. Эти реалии в полной мере проявляют сущность и понятие финансового риска.

Предприятие в процессе своей деятельности взаимодействует с большим количеством организаций (партнеров по бизнесу), в том числе финансового сектора. Результатом этого является тесная взаимосвязь рисков предприятия и финансовых институтов, выражающаяся как в воздействии рисков предприятия на уровень рисков организаций – партнеров, так и в обратном влиянии рисков финансовых институтов на риски предприятия. Указанная взаимосвязь подчеркивает значимую роль рисков предприятия в общей системе рисков.

В процессе исследования рисков предприятия пристальное внимание следует уделить учету специфики его деятельности и взаимосвязи последней с деятельностью партнеров предприятия. Результаты анализа данного вопроса позволяют утверждать, что риски предприятия тесно связаны с рисками других видов бизнеса и занимают значимое место в общей совокупности рисков. Приоритетной для предприятий являются минимизация технико-производственных рисков. В то же время эти риски формируют основу операционных рисков страховых компаний, поскольку предприятия стремятся снять с себя риски, перекладывая их на страховщиков.

Учет операционных рисков в деятельности предприятий играет меньшую роль по сравнению со страховыми компаниями, банками или профессиональными участниками фондового рынка. Напрямую операционные риски предприятий не воздействуют на риски других сфер бизнеса [2].

В силу специфики своей работы деятельность предприятия подвержена рыночным рискам (в аспекте динамики цен на материалы и производимую продукцию). В то же время, если предприятие активно не занимается внешне-торговой деятельностью или деятельностью на рынке ценных бумаг, оно, в отличие от других субъектов бизнеса (например, банков), напрямую не подвержено таким рыночным рискам, как валютный и процентный риски.

Экономический и производственный риски

В последнее время в связи со становлением рыночной экономики отечественные ученые стали уделять экономическому риску значительно больше внимания, чем в период ее директивного существования. В их числе Альгин А.П., Балабанов И.Т., Клейнер Г.Б., Грабовый П.Г., Шапиро В.Д. и др.

Сложилось различные направления трактовки экономического риска. Наиболее часто он определяется как вероятность, опасность, деятельность или ущерб. Эти расхождения связаны с особенностями областей применения категории "риск" – экономической, юридической, политической, социологической и др.

С учетом толкования риска в общепонятном смысле, необходимости экономического анализа и математической оценки его существенности для объекта анализа (носителя риска) представляется целесообразным определить экономический риск как возможность (вероятность) потерь, возникающих при принятии и реализации экономических решений.

Для анализа экономического риска предприятия необходимо понять его природу. Существует объективная основа и субъективные причины возникновения риска, порожденные внешними условиями и внутренними факторами деятельности предприятия. Они изменяют его возможности, расширяют или ограничивают их и тем самым увеличивают или уменьшают его экономический риск. Если разделить внешнюю среду предприятия на подсреды, то изменения в одной из них могут породить цепную реакцию перемен в других. Назовем первичное из них базовым, а последующие за ним производными. Усиленные аккумулирующимися базовыми изменениями производные могут вызвать непредсказуемый по силе и направлениям воздействия экономический риск.

Невозможно заранее точно предвидеть и момент изменения даже в одной, а тем более одновременного изменения в двух и более средах.

Все это создает неопределенность обстановки функционирования субъектов рынка, которым зачастую приходится принимать решения без достаточной информации о ее изменениях и влияющих на него факторах. Эта неопределенность практически не зависит от предприятия и объективно порождает риск его деятельности. Объективная основа обуславливает субъективную сторону экономического риска через предпринимателя и его деятельность. Ее результат во многом зависит от личностных качеств руководителя, его характера, жизненного и профессионального опыта, образовательного уровня, склада ума, психологических особенностей. Восприятие одной и той же ситуации двумя руководителями будет существенно различаться. Реализация предпринимательских способностей происходит в процессе прохождения этапов цикла управления, на

каждом из которых может возникнуть риск. Он может проявиться в неправильном подборе и расстановке кадров, планировании производственных запасов, управленческом решении по выбору проекта или пути его осуществления. Свобода и самостоятельность действий руководителя предполагает соблюдение деловой этики и существующих в конкретный период времени нормативно-правовых актов, нарушение которых приводит к функционированию на грани высокого уровня риска. Разнообразие потребительских вкусов приводит к быстрому изменению рыночной конъюнктуры и усилению конкуренции. Для сохранения положения на рынке производителям необходимо постоянно обновлять свою продукцию и услуги. Но выход на рынок с новым товаром всегда содержит повышенный риск из-за возможного отсутствия спроса на незнакомую продукцию.

В наибольшей степени риск аккумулируется в прибыли. Чем больше ее размер, тем весомее каждый процент недополучения прибыли по сравнению с запланированной величиной. Сложность же осуществления крупных по стоимости и длительных по времени проектов обычно выше, чем небольших, что увеличивает риск реализации первых. Тем самым прибыль, являясь и целью, и средством для достижения всех иных целей предпринимательской деятельности, как экономическая категория объективно порождает риск. Но поскольку ее желаемая величина и пути достижения выбираются посредством человеческой деятельности, прибыль является и субъективной основой возникновения экономического риска. При этом нередко возникает противоречие между управленческим персоналом, стремящимся к риску, и исполнительным, склонным к стабильности и не желающим или не умеющим работать в условиях постоянно высокого риска (за исключением "опасных" профессий: шахтеров, водолазов, спасателей и т.п.) [3].

Следовательно, деятельность любого предприятия является субъективной основой его экономического риска.

Таким образом, объективной основой риска является неопределенность функционирования внешней среды обитания объекта риска; состав определяющих ее факторов; направления их действия; динамичность процессов и явлений, происходящих во внешней среде.

Субъективной основой риска, возникающего на всех этапах цикла управления и в процессе всей деятельности предприятия, служит его внутренняя среда, проявляющаяся посредством действий работников.

Классификация финансовых рисков

В любой хозяйственной деятельности всегда существует опасность денежных потерь, вытекающая из специфики тех или иных хозяйственных операций. Опасность таких потерь представляют собой финансовые риски. *Финансовые риски* – это коммерческие риски. Риски бывают чистые и спекулятивные. Чистые риски означают возможность получения убытка или нулевого результата. Спекулятивные риски выражаются в возможности получения как положительного, так и отрицательного результата. Финансовые риски – это спекуля-

тивные риски. Инвестор, осуществляя венчурное вложение капитала, заранее знает, что для него возможны только два вида результатов – доход или убыток. Особенностью финансового риска является вероятность наступления ущерба в результате проведения каких-либо операций в финансово-кредитной и биржевой сферах, совершения операций с фондовыми ценными бумагами, т.е. риска, который вытекает из природы этих операций. К финансовым рискам относятся кредитный риск, процентный риск – валютный риск, риск упущенной финансовой выгоды,

Кредитные риски – опасность неуплаты заемщиком основного долга и процентов, причитающихся кредитору. *Процентный риск* – опасность потерь коммерческими банками, кредитными учреждениями, инвестиционными фондами селенговыми компаниями в результате превышения процентных ставок, выплачиваемых ими по привлеченным средствам, над ставками по предоставленным кредитам.

Валютные риски представляют собой опасность валютных потерь, связанных с изменением курса одной иностранной валюты по отношению к другой, в том числе национальной валюте при проведении внешнеэкономических, кредитных и других валютных операций.

Риск упущенной финансовой выгоды – это риск наступления косвенного (побочного) финансового ущерба (неполученная прибыль) в результате неосуществления какого-либо мероприятия (например, страхования) или остановки хозяйственной деятельности.

Инвестированию капитала всегда сопутствуют выбор вариантов инвестирования и риск. Выбор различных вариантов вложения капитала часто связан со значительной неопределенностью. Например, заемщик берет ссуду, возврат которой он будет производить из будущих доходов. Однако сами эти доходы ему неизвестны. Вполне возможный случай, что будущих доходов может и не хватить для возврата ссуды. В инвестировании капитала приходится также идти на определенный риск, т.е. выбирать ту или иную степень риска. Например, инвестор должен решить, куда ему следует вложить капитал: на счет в банк, где риск небольшой, но и доходы небольшие, или в более рискованное, но значительно доходное мероприятие (селенговые операции, венчурное инвестирование, покупка акций). Для решения этой задачи надо количественно определить величину финансового риска и сравнить степень риска альтернативных вариантов [4].

1. Федотов Д.К. *Эволюция концепций и подходов к риск-менеджменту* / Д.К. Федотов // *Корпоративный финансовый менеджмент*. – 2012
2. Эндрю Холмс *«Риск менеджмент»*. - 2011.
3. Филина Ф.Н. *«Риск менеджмент»*. - 2011.
4. Ковалев А.П. *«Кредитный риск менеджмент»*. - 2010.

РЕЗЮМЕ

Демеуова А.М. – Колледж Международного Сервиса и Менеджмента при КазУМО и МЯ имени Абылай хана. Финансовые риски предприятия, характерные особенности, сущность, классификация.

RESUME

Demeuova A.M. - College of International Service and Management when Kazuma ME and named after Abylai Khan. Financial risks of the enterprise, characteristic features, entity classification. The purpose of writing the article is to identify risk factors, classification, types and processes of risk management at the enterprise. As well as the theoretical foundations of risk management at the enterprise, studied General methods of risk reduction are considered effective risk management of the enterprise in modern conditions.

УДК 330.34

ҚАЗАҚСТАНДА БИЗНЕС АШУ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Л.К. Маткаримова – *Абай атындағы ҚазҰПУ-нің аға оқытушысы*

Бұл мақалада елімізде шағын және орта бизнесті ашу және оны дамыту бағыттары қарастырылған. Қазақстанда кәсіпкерліктің, әсіресе шағын және орта бизнестің дамуы экономикалық реформаларды жүзеге асыруда маңызды рөл атқарады.

Түйін сөздер: Бизнес, субъект, лицензиялау, басқару, нарықтық экономика, әлеуметтік шығыстар, кәсіпкерлік қызмет, инфрақұрылым, патент.

Қазақстан бизнестің әр алуан бағыттарының дамуы тұрғысынан алып қарағанда, келешегі зор және белсенді дамып келе жатқан ел болып табылады. Республика үкіметі кәсіпкерлерді белсенді түрде қолдап отырады. Бизнесті тіркеудің, лицензиялаудың жеңілдетілген құралдары жасалып, жеңілдікті салық салу нұсқалары мен басқа да қолайлы шарттар ұсынылуда. Қазақстан 2012 жылы Дүниежүзілік Банк нұсқасы бойынша бизнесті ашу мен жүргізудің оңайлығы рейтингінде 183 елдің арасынан 47 орынға ие болды. Былтырғы жылмен салыстырғанда бұл көрсеткіш 12 орынға алға жылжыды.

Кәсіпкерлік субъектісінің мәртебесін қандай шамалар анықтайды?

Кәсіпкерлік субъектісінің мәртебесіне төмендегілер ықпал жасайды:

- қызметкерлердің жылдық орташа саны;
- активтердің жылдық орташа құны;
- кейбір жағдайларда – қызмет түрлері.

Орта есеппен бір жыл ішіндегі қызметкерлердің тізімдік саны, қызметкерлердің орта есеппен есепті жылдың барлық айларындағы орташа санын қосындылау және алынған санды 12-ге бөлу жолымен анықталады.

«Кәсіпкерлік туралы» Заңға сәйкес Қазақстан Республикасында кәсіпкерлік қызметті жүргізудің үш түрлі нысаны бар: шағын, орта және ірі кәсіпкерлік. Өзінің белгілі бір мәртебеге қатыстылығын кәсіпкерлік субъектілері өздері

растаулары тиіс. Қазақстан Республикасының Салық Кодексіне сәйкес жеке кәсіпкерлік субъектілері қаржы және салық есептілігін өздерінің жеке кәсіпкерліктің қандай да бір түріне (шағын, орта немесе ірі) сәйкестігінің шамалары қарастырылған салық оғандарындағы тіркелу есебінің орны бойынша тапсырады.

Шағын кәсіпкерлік субъектілеріне:

– қызметкерлерінің жылдық орташа саны 50 адамнан аспайтын жеке кәсіпкерлер;

– қызметкерлерінің жылдық орташа саны 50 адамнан аспайтын және бір жылдағы активтерінің жылдық орташа құны 60 000-еселік АЕК-тен аспайтын заңды тұлғалар жатады.

Төмендегілерді жүзеге асыратын жеке кәсіпкерлер мен заңды тұлғалар шағын кәсіпкерліктің субъектілері бола алмайды:

– есірткі құралдарының, психотропты заттар мен прекурсорлардың айналымына қатысты қызмет;

– акцизделетін өнімнің өндірілуі және (немесе) көтерме саудасы;

– астық қабылдау орындарында өнім сақтауға байланысты әрекет;

– лотерея жүргізу;

– құмар ойын және шоу-бизнес саласындағы қызмет;

– мұнай, мұнай өнімдерін, газ, электр және жылу қуаттарын өндіру, өңдеу және сатуға байланысты қызмет;

– радиоактивті материалдар айналымына қатысты қызмет;

– банк қызметі (немесе банк операцияларының жекелеген түрлерін) және сақтандыру нарығындағы қызмет (сақтандыру агенті қызметінен басқа);

– аудиторлық қызмет;

– құнды қағаздар нарығындағы кәсіби қызмет;

– несие бюроларының қызметі.

Орта кәсіпкерлік субъектілеріне:

• қызметкерлерінің жылдық орташа саны 50 адамнан асатын жеке кәсіпкерлер;

• қызметкерлерінің жылдық орташа саны 50-ден көп, бірақ 250 адамнан аспайтын және бір жылдағы активтерінің жылдық орташа құны 325 000-еселік АЕК-тен аспайтын заңды тұлғалар жатады.

Ірі кәсіпкерлік субъектілеріне:

қызметкерлерінің жылдық орташа саны 250 адамнан асатын немесе бір жылдағы активтерінің жалпы саны 325 000-еселік АЕК-тен асатын заңды тұлғалар жатады.

Жеке кәсіпкерлер ірі кәсіпкерлік субъектілері бола алмайды.

Тіркелген сәтінен бастап кез келген кәсіпорын салық төлеушіге айналады. Үнсіз келісім бойынша ЖК де, ЖШС де көпшілік мақұлдаған режимге сәйкес жұмыс істейді. Бұл жағдайда кіріс және шығыс есебін және ілеспе құжаттаманы жүргізу міндетті.

Табысқа кесімді мөлшерлемемен салық салынады: ЖК үшін 10% (жеке) және ЖШС үшін 20% (корпоративті). Токсан сайынғы табысы 10 млн. теңгеден

асатын, ал қызметкерлерінің саны 25 адамнан асатын субъектілердің барлығы осы режимге жатқызылады; сондай-ақ елдің түрліше елді мекендерінде құрылымдық бөлімшелері бар кәсіпорындар.

Жалпыдан бөлек, салық салудың жеңілдетілген режимінің екі түрі бар. Оларға ЖК немесе заңды тұлға тіркелген сәттен бастап 5 күн ішінде не болмаса келесі салық кезеңі басталғанға дейін Салық басқармасына өтініш беру арқылы ауысуға болады.

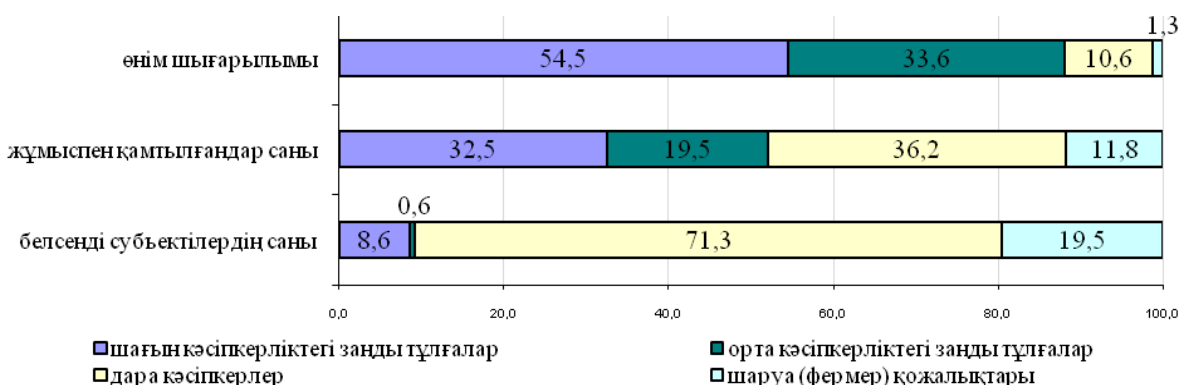
Ең қарапайым режим – патент. Бұл категорияға тек қана жалдамалы жұмысшылары жоқ және жылдық табысы 200 ЕТЖ-дан аспайтын ЖК жатады. Патенттің басты артықшылығы – патентті рәсімдеу кезінде мәлімделген жылдық табыстың 2% есебінен барлық салықтардың бір мезгілде төленуі. Оған қоса ЕТЖ-ның 10% мөлшеріндегі зейнетақы жарнасы және ЕТЖ-ның 5% мөлшеріндегі әлеуметтік аударымдар.

Салық салудың екінші арнайы режимі – жеңілдетілген декларация негізінде. Ол ЖК үшін тоқсандық табысы 10 млн. теңгеден аспайтын, ал жалдамалы қызметкерлер саны 25 адамнан аспайтын немесе ЖШС үшін табыс 25 млн. және штатта 50 адам болған жағдайда мүмкін. Жеңілдетілген декларация бойынша тоқсандық табыс сомасының 3% мөлшерінде салық төленеді. Оған қоса дәстүрлі зейнетақы жарналары және әлеуметтік аударымдар бар, әрі бұл жағдайда ЖК үшін де, жалдамалы жұмысшылар үшін де жүзеге асырылады.

Жоғарыда айтылғандай, Қазақстанда үкімет тарапынан кәсіпкерлікті қолдауға үлкен мән беріледі. Бастаушы кәсіпкерлердің, сондай-ақ өз орнын тауып, белгілі бір табыстарға қол жеткізгендердің өмірін жеңілдететін көптеген құралдар бар [1].

Енді, Қазақстандағы шағын және орта кәсіпкерліктің дамуына талдау жүргізіп өтелік, 2014 жылғы қаңтар-наурызда (салғастырмалы бағаларда) өткен жылғы қаңтар-наурызбен салыстырғанда өнім шығарылымы 2,7%-ға өсті, жұмыспен қамтылғандар саны 0,1%-ға және белсенді субъектілер саны 4,1%-ға төмендеді.

Шағын және орта кәсіпкерлік субъектілері қызметтерінің көрсеткіштер құрылымы пайызбен

Дерек көзі: 2014 жылғы статистикалық агенттіктің мәліметтері.

2014 жылғы қаңтар-наурызда шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерімен өнім шығарылымы 2360,7 млрд. теңгені құрады. ШОК субъектілерінің жалпы санында дара кәсіпкерлер үлесі 71,3%, шаруа (фермер) қожалықтары – 19,5%, шағын кәсіпкерліктегі заңды тұлғалар – 8,6%, орта кәсіпкерліктегі заңды тұлғалар – 0,6%-ды құрады.

Шағын және орта кәсіпкерлік дамуының көрсеткіштері

өткен жылғы тиісті кезеңге пайызбен

	2014 жылғы 1 шілдедегі жағдай бойынша	2014 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша	2014 жылғы қаңтар-наурыз
	Белсенді субъектілер саны	Жұмыспен қамтылғандар саны	Өнім шығарылымы (салғастырмалы бағада)
Қазақстан Республикасы	95,9	99,9	102,7
Ақмола	94,4	102,3	115,6
Ақтөбе	96,3	101,7	95,1
Алматы	91,6	90,3	74,8
Атырау	96,8	104,2	102,6
Батыс Қазақстан	98,2	100,7	102,2
Жамбыл	97,8	101,5	124,1
Қарағанды	97,7	100,1	97,7
Қостанай	94,1	101,0	108,0
Қызылорда	101,0	101,4	64,1
Маңғыстау	100,6	104,8	94,7
Оңтүстік Қазақстан	98,2	101,0	93,5
Павлодар	96,9	101,2	76,9
Солтүстік Қазақстан	91,8	99,6	88,1
Шығыс Қазақстан	93,3	99,6	98,8
Астана қ.	97,2	101,9	149,0
Алматы қ.	94,8	99,5	99,4

Дерек көзі: 2014 жылғы статистикалық агенттіктің мәліметтері

2014 жылғы қаңтар-наурызда ШОК субъектілерімен өнім шығарылымы Қазақстан бойынша 2 360 725 теңгені құрап отыр. Оның ішінде шағын кәсіпкерліктегі заңды тұлғалар 1 286 217 теңге, орта кәсіпкерліктегі заңды тұлғалар 793 859 теңге, дара кәсіпкерлер 250 814 теңге, шаруа (фермер) қожалықтары 29 835 теңгені құраған [2].

2014 жылғы қаңтар-наурызда ШОК субъектілерімен өнім шығарылымы

млн. теңге

	Барлығы	соның ішінде			
		шағын кәсіпкерлік тегі заңды тұлғалар	орта кәсіпкерлік тегі заңды тұлғалар	дара кәсіпкерлер	шаруа (фермер) қожалық тары
Қазақстан Республикасы	2 360 725	1 286 217	793 859	250 814	29 835
Ақмола	57 590	22 977	24 486	9 605	522
Ақтөбе	85 625	42 777	29 212	12 056	1 580
Алматы	127 488	51 218	56 008	13 380	6 882
Атырау	105 375	46 409	43 501	14 510	955
Батыс Қазақстан	279 428	241 214	23 587	12 399	2 228
Жамбыл	47 571	21 705	17 207	6 021	2 638
Қарағанды	110 754	50 854	39 282	17 190	3 428
Қостанай	72 550	32 291	26 386	13 291	582
Қызылорда	43 063	16 379	20 461	5 886	337
Маңғыстау	117 866	66 136	39 336	12 150	244
Оңтүстік Қазақстан	90 890	44 694	29 364	15 416	1 416
Павлодар	73 129	36 675	23 121	11 582	1 751
Солтүстік Қазақстан	44 731	14 457	20 567	8 991	716
Шығыс Қазақстан	89 395	35 106	29 280	18 458	6 551
Астана қ.	471 059	328 710	114 901	27 443	5
Алматы қ.	544 211	234 615	257 160	52 436	0

Дерек көзі: 2014 жылғы статистикалық агенттіктің мәліметтері

Кәсіпкерлікті қолдау бойынша мемлекеттік бағдарламалар:

«Бизнестің жол картасы 2020». Бағдарлама экономиканың шикізаттық емес секторларында аймақтық кәсіпкерліктің тұрақты және теңгерімделген дамуын қамтамасыз етуге, сондай-ақ әрекеттегі тұрақты жұмыс орындарын сақтау мен жаңа жұмыс орындарын құруға бағытталған.

Жұмыспен қамту 2020 бағдарламасы. Бағдарламаның мақсаты – тұрақты және тиімді жұмыспен қамту көмегімен тұрғындар табысын арттыру.

Дағдарыстан кейін қалпына келтіру бағдарламасы (бәсекеге қабілетті кәсіп-орынды сауықтыру). Бәсекеге қабілетті кәсіпорындардың төлем қабілеттілігін қалпына келтіруге, сондай-ақ олардың әрі қарай тұрақты дамуына арналған.

ҚР агроөнеркәсіптік кешенді дамытудың 2010-2014 жылдарға арналған бағдарламасы – бұл, ең алдымен, азық-түлік қауіпсіздігі мен өнім экспортын арттыруды қамтамасыз ететін елдердің бәсекеге қабілетті агроөнеркәсіптік кешенін дамыту.

Бастаушы кәсіпкерлерге қолдау көрсететін мемлекеттік компаниялар.

Кәсіпкерлік саласында мемлекеттік саясатты қалыптастыру мен жүзеге асыруға байланысты міндеттерден басқа мемлекет кәсіпкерлікті қолдауды қаржылық, ақпараттық-сараптамалық және материалды-техникалық қолдауды қамтамасыз ету бойынша қызметтер атқарады. Қолдаудың бұл нысандарының барлығын мемлекет атқарушы органдар арқылы жергілікті және аумақтық деңгейде қабылданатын әр түрлі бағдарламалардың көмегімен де, әрі ұйым капиталының қатысуымен осы үшін арнайы жасалған бағдарламалар көмегімен де жүзеге асырады.

«Инжиниринг және технологиялар трансферті орталығы» АҚ Орталықтың негізгі мақсаты – мемлекеттің инновациялық дамуының құрамдас бөлігі ретінде Қазақстан Республикасындағы технологиялардың бәсекеге қабілетті нарығын қалыптастыру және жүйеге келтіру;

«Kaznex» Экспортты дамыту мен ілгерілету жөніндегі корпорация» АҚ Үкіметке мемлекеттік саясатты қалыптастыру саласында, оның ішінде кәсіпкерлікті дамыту бойынша да ақпараттық-сараптамалық көмек көрсетеді;

«Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ – интегратор және қаржылық, консалтингтік қызметтерді ұсыну операторы ретінде шағын және орта бизнестің, сондай-ақ Қазақстанның микроқаржы ұйымдарының сапалы дамуына көмек;

«Ұлттық инновациялық қор» АҚ инвестиция тарту және жобаларды қаржыландыру жолымен инновациялық кәсіпкерлік бастамаларға қаржылық қолдау көрсетеді;

«Қазақстанның инвестициялық қоры» АҚ – заманауи және алдыңғы қатарлы технологияларды қолдана отырып, шикізат пен материалдарды терең ұқсатуды жүзеге асыратын кәсіпорындардың жарғылық капиталын инвестициялау жолымен қаржылық қолдау;

«Қазақстанның Даму Банкі» АҚ – қаржылық қолдау;

Технопарктер, бизнес-инкубаторлар, өнеркәсіптік аймақтар – кәсіпкерлікті оның қалыптасуы мен дамуы сатысында материалдық-техникалық қолдау.

Қазақстанда кәсіпкерліктің, әсіресе шағын және орта бизнестің дамуы экономикалық реформаларды жүзеге асыруда маңызды рөл атқарады. Ал, бизнестің жоғары деңгейде дамуын қамтамасыз ету үшін мемлекет тарапынан белгілі бір дәрежеде қолдау көрсетілуі керек. Осыған байланысты бизнес бастаманы қолдау және жеке бизнесті дамытуды ынталандыру мақсатында мемлекет тарапынан әр түрлі қолайлы экономикалық және құқықтық жағдайлар жасалуы тиіс. Қазақстан Республикасының «Жеке кәсіпкерлік туралы» Заңында елімізде жеке бизнесті қолдауға арнайы тарау (4 тарау) арналған. Осы заңда анықталған төмендегідей бағыттар мен жолдарды атап көрсетуге болады.

Жеке бизнестігі мемлекеттік қолдау мынадай негізгі бағыттар бойынша жүзеге асырылады:

1. Жеке бизнесті мәселелері жөніндегі заңнаманы жетілдіру;

2. Жеке бизнесті қолдау орталықтарын, бизнес-инкубаторларды, технопарктерді, индустриялық аймақтарды және жеке бизнес инфрақұрлымының басқа да объектілерін құру және дамыту;

3. Бюджет қаражаты есебінен жеке бизнес субъектілерінің қызметін оқу-әдіснамалық, ғылыми-әдістемелік және ақпараттық қамтамасыз ету.

Жеке бизнесті мемлекеттік қолдау және дамытуды жүзеге асыру жолдары ретінде келесілерді атауға болады:

– Мемлекеттік органдар жанынан жеке кәсіпкерлік проблемеларын зерделеу және оны дамыту ұсыныстарын әзірлейтін ғылыми-зерттеу институттарын құру;

– Орталық мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдардың жанындағы сарапшылық орталықтарды ұйымдастыру;

– Жеке бизнесті мемлекеттік қолдау және дамытудың қаржы институттарын құу;

– Бизнес-инкубаторлардың және индустриялық аймақтардың қызметін ұйымдастыру.

Шағын бизнесті мемлекеттік қолдау жоғарыда аталған бағыттармен бірге келесілерді де қамтиды:

1. Шағын бизнес субъектілерінің мемлекеттік, қаржылық, статистикалық, материалдық-техникалық және ақпараттық ресурстарды, сондай-ақ ғылыми-техникалық әзірлемелер мен технологиялады пайдалану үшін жағдай жасау;

2. Шағын бизнес субъектілерін мемлекеттік тіркеудің және таратудың оңайлатылған тәртібін белгілеу;

3. Шағын бизнесті дамытудың мемлекеттік, салалық және өңірлік бағдарламаларын әзірлеу;

4. Оңтайлы салық режимін белгілеу;

5. Шағын бизнеске кредит берудің бағдарламаларын қабылдау, сондай-ақ бюджет қаражаты есебінен гранттар мен займдар беру;

6. Шағын бизнесті қолдау мен дамыту үшін инвестицияларды, оның ішінде шетелдік инвестицияларды тарту мен пайдалану жүйесін жасау;

7. Мемлекеттік мұқтаждар үшін тауарларды сатып алудың кепілдендірілген көлемін қамтамасыз ету;

8. Жұмыс істеп тұрған оқу және зерттеу орталықтарын, консалтингтік ұйымдар мен шағын кәсіпкерлікті қолдау мен дамытудың ақпараттық жүйелерін дамыту және жаңаларын құру жолымен кадрлар дайындауды, қайта даярлауды және олардың біліктілігін арттыруды ұйымдастыру.

Шағын бизнесті мемлекеттік қолдаудың негізгі қағидалары:

– Қазақстан Республикасында шағын бизнесті дамытудың басымдығы;

– шағын бизнесті мемлекеттік қолдаудың кешенділігі;

– шағын кәсіпкерлікті қолдау инфрақұрлымының және жүзеге асырылатын шаралардың шағын бизнестің барлық субъектілері үшін қажеттілігі;

– шағын бизнесті қолдау мен дамыту саласындағы халықаралық ынтымақтастық.

Шағын бизнесті қолдау мен дамыту келесі жолдармен жүзеге асады:

– қаржылық қолдау көрсету;

– шағын бизнесті қолдау орталықтарының желісін ұйымдастыру;

- бизнес-инкубаторлардың қызметін ұйымдастыру;
- бір жылдан астам пайдаланылмаған мемлекеттік меншік объектілерін шағын бизнес субъектілеріне сенімгерлікпен басқаруға немесе жалға беру;
- өнеркәсіп саласын ұйымдастыру және халыққа қызмет көрсету саласын дамыту үшін немесе сенімгерлікпен берілген объектілерді шағын бизнес субъектілеріне 1 жыл өткен соң өтеусіз беру.

Мемлекеттік даму институттары Қазақстан Республикасында жеке кәсіпкерлік субъектілерінің қалыптасуы мен экономикалық өсуін ынталандыру, сондай-ақ елдегі жалпы инновациялық және инвестициялық белсенділікті арттыру, оның ішінде жоғары технологиялық, ғылыми сыйымдылықты өндірістерді, өндірістік инфрақұрлымды және өңдеуші өнеркәсіпті дамытуға жәрдемдесу, ел экономикасына ішкі және сыртқы инвестицияларды тарту мақсатында құрылады.

Жоғарыда аталған заңда (Жеке кәсіпкерлік туралы) алғаш рет индустриялық аймақтар құру мен дамыту мәселесі көтерілді. Индустриялық аймақ деп коммуникациялармен қамтамасыз етілген, мемлекет және бизнес субъектілеріне өнеркәсіп объектілерін орналастыру және пайдалану үшін беретін ауыл шаруашылығы мақсатындағы емес жерді айтамыз. Индустриялық аймақтар жеке бизнесті дамыту үшін экономикалық және ұйымдық жағдайларды қамтамасыз ету мақсатында құрылады. Олардың негізгі міндеттеріне өнеркәсіп саласындағы жеке бизнесті жедел дамытуға жәрдемдесу; жаңа өндірістер инфрақұрлымын құруға және дамытуға арналған шығындарды оңтайландыру; өндіріс тиімділігін арттыру және халықты жұмыспен қамту жатқызылады.

Елімізде бизнесті, соның ішінде шағын және орта бизнесті, әсіресе инновациялық бизнес пен венчурлік бизнесті дамытуға мемлекеттік даму институттарының қызметін ұтымды пайдалану және үйлестіру едәуір ықпал етеді. Олар жеке бизнес субъектілерінің қалыптасуы мен экономикалық өсуін ынталандыру, сондай-ақ елдегі жалпы инновациялық және инвестициялық белсенділікті арттыру, оның ішінде жоғары технологиялық, ғылыми сыйымдылықты өндірістерді, өндірістік инфрақұрлымды және өңдеуші өнеркәсіпті дамытуға жәрдемдесу, ел экономикасына ішкі және сыртқы инвестицияларды тарту мақсатында құрылады [3].

1. *«Нұрлы жол – болашаққа бастар жол» Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2014 жылғы 11 қараша.*
2. *2014 жылғы статистикалық агенттіктің мәліметтері.*
3. *Google.kz сайтының арнайы мәліметтері.*

ТҮЙІН

Маткаримова Л.К. – Абай атындағы ҚазҰПУ-нің аға оқытушысы. Қазақстанда бизнес ашу мәселелері мен жетілдіру жолдары.

RESUME

Matkarimova L.K. - senior lecturer KAZNPU named after Abai. Problems opening and business development in the Republic of Kazakhstan. In this article, opening of small and

midsize businesses and way of their development is examined in a country. An enterprise especially of development of small and midsize businesses in Republic of Kazakhstan is played important role in realization of economic reforms.

УДК 336.011

ҚАРЖЫЛЫҚ БАҚЫЛАУ ҰҒЫМЫ, ОНЫҢ ТҮРЛЕРІ ЖӘНЕ ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫЛУЫ МӘСЕЛЕСІ

Мусабекова А.Т. – *Қазақ инженерлік, қаржы-банк Академиясы магистранты*

Бұл мақала қаржылық бақылау ұғымы мен түрлерін, оның жүзеге асырылуын ашып көрсетуге арналған. Қаржылық бақылау мемлекеттің қаржылық қызметінің бір тармағы болып табылады. Қаржылық бақылауды жүзеге асыру үшін мамандандырылған бақылау органдарын құру, олардың жүйесін қалыптастыру, бақылау жүргізу түрлерін, әдіс-тәсілдерін белгілеу және бақылау органдарын білікті мамандармен қамтамасыз ету қажет. Қаржылық бақылаудың мақсаты ғылыми негізделген қаржы саясатын, тиімді қаржы механизмін қалыптастыру болып табылады. Қаржылық бақылау қызметі ақша қатынастары аясынан кең, ол еңбекақымен, өнімнің өзіндік құнымен, табыспен, пайдамен, өндірістік құрал-жабдықтармен, күрделі жұмсалымдармен, инвестициялармен және т.с.с. экономикалық категориялармен тығыз байланысты. Қаржылық бақылаудың әрекет ету саласы әкімшілік, құқықтық, әлеуметтік, техникалық бақылаулармен сәйкес келеді.

Түйін сөздер: Қаржылық бақылау, ұғымы, түрлері, бақылау органдары, әдіс-тәсілдері, қызметі, ақша қатынастары, экономикалық категория

Нарықтық қатынастардың құрылымында және оларды мемлекет тарапынан реттеу механизмінде қаржының атқаратын рөлі зор. Қаржы нарықтық қатынастардың құрамдас бөлігі және мемлекеттік саясатты жүзеге асырудың құралы. Қаржы – ақша қатынастарының ажырамайтын бөлігі, ол әрқашан экономикалық жүйе шеңберіндегі қоғамдық ұдайы өндірістің әр алуан субъектілері арасындағы ақша қатынастарын білдіреді. Жалпы ұлттық табысты жасау, бөлу және қайта бөлу үдерісінде қоғамдық өнімнен қалыптастырылатын қаржы қоғамның түпкілікті пайдалануға бағыттталатын материалдық қоры бөлігінің ақшалай көрінісі болып табылады.

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан жолы» атты еңбегінде жазғандай: «экономика – ...елдің жалпы «зат алмасуын» қамтамасыз етіп отыратын күре тамыры» болса, «қаржы өз орайымен экономиканың «қан таратушы жүйесі» болып табылады [1]. Бұл орайда қаржының әлеуметтік-экономикалық мәнін түсіне білудің, оның қызмет ету механизмдерін терең ұғынудың, Қазақстан экономикасын ойдағыдай дамыту мақсаттарына сәйкес қаржы ресурстарын неғұрлым толық және ұтымды пайдаланудың дұрыс әдістері мен амалдарын көре білудің маңызы зор.

Ғалымдардың пікіріне сүйенсек, қоғам өмірінде қаржы үш функцияны атқарады, олар: «...мемлекетке қажетті ақша қаражаттары қорларын жиыстыру;

ақша қаражаттары қорларын мемлекет, қоғам мұқтаждықтарына пайдалану; ақша қаражаттары қорларын қалыптастыру және пайдалану процестерінің заңға сәйкес және мақсатқа сай болуына бақылау жүргізу болып табылады» [2]. Яғни экономикалық категория ретінде қаржы бақылау қызметін атқарады. Жоғарыда аталған бірінші және екінші функциялар арқылы ұлттық табысты бөлу және қайта бөлу үдерістері жүзеге асырылса, үшінші, яғни бақылау қызметі осы бөлу және қайта бөлу үдерістерінің іске асырылуы барысында заңдылықтың сақталуын және олардың белгілі бір мақсаттарға сәйкестігін қамтамасыз етеді. Сондықтан қаржылық бақылау мемлекеттің қаржылық қызметінің бір тармағы болып табылады.

Басқару органы ретінде мемлекет қалыптасқан өндірістік қатынастардың ұдайы өндірісі мен таптық құрылыстың міндеттері үшін қызмет атқаратын болса, қаржының қызметі де осы міндеттерге арналады. Экономикада қаржы қоғамдық өндірістегі әр түрлі қатысушылар қаражаттарының қозғалысы түрінде көрініс табады. Тікелей қаржы операцияларына: шаруашылық жүргізуші субъектілердің бір-бірімен ақша аударымы арқылы есеп айырысулары; негізгі капиталға жұмсалатын тозымпұл сомасын есептеу; табысты (пайданы) бөлу және кәсіпорындарда, фирмаларда ішкі шаруашылық айналым қорларын қалыптастыру, мемлекеттік бюджетке салық төлемдерін аудару; қайырымдылық қорларына қаражат аудару; экспортталатын тауарлар үшін кеден бажын төлеу және т. б. кіреді.

Қаржылық бақылауды жүзеге асыру үшін мамандандырылған бақылау органдарын құру, олардың жүйесін қалыптастыру, бақылау жүргізу түрлерін, әдіс-тәсілдерін белгілеу және бақылау органдарын білікті мамандармен қамтамасыз ету қажет. Ол жайында қаржыгер ғалымдардың еңбегінде: «Бақылау қызметі – қаржының ішкі қасиеті, ал қаржылық бақылау қаржыға тән объективті мазмұн ретіндегі бақылау функциясын практикалық қолдану болып табылады», – делінген [3]. Сонымен қатар қаржылық бақылаудың мақсаты ғылыми негізделген қаржы саясатын, тиімді қаржы механизмін қалыптастыруға өз септігін тигізеді. Қаржылық бақылау көмегімен қаржы жоспарының орындалуы, қаржы-шаруашылық қызметінің ұйымдастырылуы тексеріледі және осы қызмет арқылы қаржы бөлудің үйлесімі, қорлардың ара салмағы, оларды қалыптастырудың көздері, пайдаланылуы ескеріледі.

Сондай-ақ, қаржылық бақылау нәтижелері қаржылық жоспарлауда, оперативті басқаруда қолданылып, оның өзгешелігі ақша нысанында жүзеге асырылады. Табыстар мен қорлардың қалыптасу үдерістері, ақша қорларын құру және пайдалану оның тікелей объектісі болып табылады. Қаржылық бақылау қызметі ақша қатынастары аясынан кең, ол еңбекақымен, өнімнің өзіндік құнымен, табыспен, пайдамен, өндірістік құрал-жабдықтармен, күрделі жұмсалымдармен, инвестициялармен және т.с.с. экономикалық категориялармен тығыз байланысты. Қаржылық бақылаудың әрекет ету саласы әкімшілік, құқықтық, әлеуметтік, техникалық бақылаулармен сәйкес келеді. Бақылау қызметі қаржының бақылау құралы ретінде пайдаланылуы үшін объективті

жағдай жасайды, ал оны қолдану қоғамдық өндірісте қаржының әрекет ету барысында жүзеге асырылады.

Қаржылық бақылаудың анықтамасына келсек, келесі анықтаманы дәл деп қабылдауға болады: «Қаржылық бақылау деп әдетте тиісті ақша қорлары бойынша қоғамдық жалпы өнімді құндық бөлу және оларды белгілі бір мақсаттарға жұмсаудың негізділігін тексеруге бағытталған айрықша қызметін атайды» [4]. Қаржылық бақылау қызметі материалдық игіліктерді өндіру, айырбастау, бөлу және тұтыну үдерісінде қоғам, ең алдымен мемлекет тарапынан ықпал жасауға мүмкіндік береді. Іс жүзінде қаржының бақылау қызметі қаржылық бақылау нысанында жүзеге асырылады. Бақылау қызметі – қаржының ішкі қасиеті, ал қаржылық бақылау қаржыға тән объективті мазмұн ретіндегі бақылау қызметін тәжірибе жүзінде қолдану болып табылады.

Ғылыми негізделген қаржы саясатын, тиімді қаржылық тетіктерді қалыптастыруға жәрдемдесу қаржылық бақылаудың мақсаты болып табылады. Қаржылық бақылау арқылы қаржы жоспарының орындалуы, қаржы-шаруашылық қызметтің ұйымдастырылуы тексеріледі. Басқа объективті қызметпен үйлестірілетін осы қызмет барысында қаржы бөлудің қалыптасып отырған үйлесімі, қорлардың ара салмағы, оларды қалыптастырудың көздері, пайдаланылуы ескеріледі. Қаржылық бақылаудың әрекет ету саласы бақылаудың басқа түрлерімен, атап айтқанда: әкімшілік, құқықтық, әлеуметтік, техникалық бақылаумен тура келуі жиі кездеседі. Шаруашылық ұйымдардың қаржылық саласы шаруашылық қызметпен тығыз байланысты болғандықтан, қаржылық бақылауды шаруашылық бақылаудан бөліп қарастыру қиын, кейде тіпті мүмкін емес, себебі қаржы операцияларының көбінде шаруашылық қызметтің басқа үдерістері де қамтылады.

Бақылауды жүзеге асырудың негізгі қағидаттарына: бақылаудың реттілігі, әмбебаптығы; бақылаудың превентивтілігі, яғни алдын-алушылық сипаты; бақылау органдары қызметкерлерінің тәуелсіздігі жатқызылады. Қаржылық бақылаудың мазмұнын ашатын міндеттерге: мемлекеттің, ұйымдардың және халықтың алдындағы қаржылық міндеттемелердің орындалуын тексеру; шаруашылық жүргізуші субъектілердің өз қолдарындағы ақшалай қорды пайдалануының дұрыстығын тексеру; қаржы операцияларын, есептерін жасау және шаруашылық жүргізуші субъектілердің ақша қаражаттарын сақтау ережелерінің орындалуын тексеру; өндірістің ішкі резервтері – шаруашылық ұтымдылығын арттырудың, еңбек өнімділігін өсірудің, айналым активтерінің айналымдығын жылдамдатудың, материал және ақша қаражаттарын неғұрлым тиімді және үнемді пайдалану мүмкіндіктерін ашу; қаржы тәртібін бұзушылықтың алдын алу және жою жатады. Осы міндеттер орындалған жағдайда түрлі ұйымдарға, лауазымды тұлғаларға және азаматтарға белгіленген тәртіппен ықпал ету шаралары қолданылады, мемлекет пен ұйымдарға келтірілген залалдың орнын толтыру қамтамасыз етіледі. Бұл орайда белгілі ғалым С.Құлпыбаевтың «Қаржы теориясы» атты оқу құралында: «Қаржы тәртібі дегеніміз – белгіленген ұйымдардың және мемлекеттің, оның шаруашылық

жүргізуші субъектілерінің ақша қорларын жасаудың, бөлудің және пайдаланудың тәртібін айқын сақтау», – деген тұжырым жасағанын айтуымыз шарт. [5].

Қаржылық бақылаудың міндеттерін, олардың түрлерін, нысандары мен әдістерін, субъектілері мен объектілерін бақылауды жүзеге асырудың деңгейіне қарай қарастырған жөн, яғни ол микро немесе макродеңгейде жүргізіледі. Макродеңгейдегі қаржылық бақылау дегеніміз – бүкіл мемлекет аумағында қаржыны ұйымдастырумен қатар оның әрекет етуін бақылау. Оның міндеттеріне мына аталғандар жатқызылады: ақшалай қаражаттардың орталықтандырылған қорларын қалыптастырып, тиімді пайдалану үдерісін қамтамасыз ету; қаржы қатынастарын іске асырудың қолданылып жүрген нысандары мен әдістерінің сай келуін бақылау, қаржы қорларын неғұрлым тиімді пайдалану, салалар мен аймақтардың қаржы қорына қажеттілігін ұтымды түрде жеке саралай отырып қанағаттандыру, азаматтардың әлеуметтік-мәдени саласына қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында оларды салалар мен аймақтарға бөлудің алшақтығын анықтап жою т.б. Әр түрлі қаржылық көрсеткіштер, жоспарлар мен есептердің бірқатар өндірістік көрсеткіштері талданып, жинақталып қорытындыланады және соның негізінде қаржы қатынастарының нысандары мен әдістерін жетілдіру жөніндегі ұсыныстар жасалады. Биліктің заң шығарушы органдары бұл деңгейде бақылау субъектілері қызметін атқарады.

Микродеңгейдегі қаржылық бақылау меншіктің барлық нысандарындағы шаруашылық жүргізуші субъектілер деңгейіндегі бақылау болып табылады. Микродеңгейдегі бақылаудың міндеттері: кәсіпорындардың қаржы саласындағы заңдарды орындауын қадағалауына; шаруашылық жүргізуші субъектілердің өз міндеттемелерін орындауына; қаржы ресурстарының ішкі өндірістік резервтерін табуына; ресурстардың барлық түрлерін ұтымды пайдалануына, бухгалтерлік есепті жүргізуге септігін тигізу болып табылады.

Қазіргі кезеңде нарықтық қатынастар жағдайында қаржылық бақылау айтарлықтай өзгерістерге ұшырады, ал өтпелі кезеңдегі қиындықтар қаражат ағынының қозғалысын қолайлы бағытта басқаруды біршама қиындатқан. Барлық уәкілетті органдар жыл сайын бюджет жобасын қарау кезінде қаржылық бақылауды жүзеге асырады. Үкімет, жергілікті әкімшілік аппараттары қаржылық бақылауды өздері тікелей жүзеге асырады. Республика үкіметі мемлекеттік бюджеттің жасалуы мен атқарылуын бақылаумен қатар мемлекеттің қаржылық саясатын жүзеге асырады. Қаржылық алдын ала бақылау ақшалай қорларды жасау, бөлу және пайдалану жөніндегі операциялар жүргізілгенге дейін жүзеге асырылатындықтан, оның қаржылық тәртібін алдын ала ескертудің маңызы зор. Бұл жағдайда қаржы қызметін жүзеге асырудың негізі болып табылатын және бекітіп орындауға жататын құжаттар бюджеттердің қаржы жоспарлары мен сметалардың жобалары, кредит және касса өтінімдері тексеріледі. Ағымдағы қаржылық бақылау қаржы жоспарларының атқарылу үдерісінде қаржы-шаруашылық операцияларды жүзеге асыру

барысында тауарлық-материалдық құндылықтар мен ақша қаражаттарын жұмсаудың нормалары мен нормативтерінің сақталуын қадағалайды, қаражатты жұмсау шығындарының орындылығын, олардың бұрын берілген қорлардың пайдаланылуына сәйкестігін тексереді. Сонымен, қаржылық бақылау қаржы-шаруашылық операцияларды орындау үдерісінде жүзеге асырылады.

Қаржылық бақылауды жетілдірудің аса маңызды бағыттарының бірі – қаржылық бақылаудың тәуелсіз нысаны болып табылатын аудиторлық бақылауды дамыту. Қаржы аудиті деп өкілеттігі бар ұйымдар мен мамандардың қаржы есептілігіне сараптама және талдау жүргізу, қаржы-шаруашылық қызметін бақылау, шаруашылық жүргізуші субъектілерге олардың тапсыруы бойынша қызметтің басқа түрлерін көрсету жөніндегі және солардың есебінен жүргізетін тәуелсіз қызметін атайды. Яғни аудиторлық бақылау дегеніміз – шаруашылық жүргізуші субъекті иелерінің тәуелсіз аудиторлық фирмамен жасаған келісім-шарты негізінде қаржы-шаруашылық қызметінің жай-күйін тексеру. Айта кетер жайт – аудит дамуының тарихы ХІХ ғасырдың ортасында Ұлыбританиядан бастау алған. Ал 1862 жылы сол елде «Міндетті аудит туралы Заң» жарияланған. Францияда мұндай Заң 1867 жылы, ал АҚШ-та – 1937 жылы жарияланды. Бүгінде тәуелсіз қаржылық бақылау аудиторлық институт нысанында дамып, әлемдік нарықтық экономиканың ажырамас бөлігі болып отыр.

Қазақстан Республикасында 1998 жылдың 20-қарашасынан бастап «Аудиторлық қызмет туралы» Заң қолданылып келеді [6]. Ол аудиторлық қызметті жүзеге асыру барысында мемлекеттік органдар, заңды және жеке тұлғалар, аудиторлар мен аудиторлық ұйымдар арасында туындайтын қатынастарды реттейді. Аудит қаржылық есептіліктің Қазақстан Республикасының заңнама-сында белгіленген талаптарға сәйкес дұрыс және объективті жасалғаны туралы тәуелсіз пікір білдіру мақсатында заңды тұлғалардың қаржылық есептілігін тексеру болып табылады.

Аудиторлық бақылау ведомстводан тыс тәуелсіз қаржылық бақылау болып табылады. Аудиторлық қызмет – аудиторлар мен аудиторлық ұйымдардың қаржылық есептілік аудитін жүргізу жөніндегі кәсіпкерлік қызмет болып есептеледі. Аудиторлық қызметтің негізгі қағидалары: тәуелсіздік; объективтілік; кәсіби біліктілік; құпиялылық екендігін ескерсек, ол республика мамандарының мына пікірлерімен дәлелденеді: «Әуелгі кезде нарықты жолға қоюдың жекешелендіру, монополиясыздандыру сияқты маңызды құралдарының жетіле қоймауы, бәсеке ортасының болмауы республикадағы инфляцияны, кәсіпорындардың қаржылық жағдайының нашарлауын, олардың айналым қаражатының күрт төмендеуін, сұранымның және халықтың басым көпшілігінің нақты табысының төмендеуіне байланысты өнім өндірудің құлдырауын, сондай-ақ сауда және банк құрылымдарындағы өрескелдіктерді туғызған басты себептердің бірі болды» [7]. Нарықтық реформалардың тереңдей түсуі жағдайындағы қаржылық бақылау жүйесінің ажырамас бөлігіне айналған аудиторлық бақылаудың негізгі мақсаты – кәсіпорындардың, ұйымдардың бухгалтерлік есептіліктерін тексеру, олардың ақпараттық жүйесінің сенімділігін бағалау.

Аудиторлық жұмыста талдамалық және сараптамалық болжамдар қызметіне ерекше мән беріліп, тапсырыс берушілерге өздерінің іскерлік саясатының тиімді стратегиясы мен тактикасын жасауға мүмкіндік туғызылады. Аудиторлардың бірлескен ұйымы – аудиторлық палата коммерциялық емес, тәуелсіз, кәсіби, өзін-өзі басқаратын және өзін-өзі қаржылындыратын ұйым болып табылады. Аудиттің түрлері міндетті аудит және бастамашылық аудит деп бөлінеді.

Төменде аталған ұйымдар жыл сайын міндетті түрде аудит жасауы тиіс: банктер, кредиттік, серіктестіктер, банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдар және бағалы қағаздар нарығында қызмет атқаратын ұйымдар, жинақтаушы зейнетақы қоры, шет елдердің қатысуымен қызмет атқаратын кәсіпорындар, ашық қоғамдар. Сонымен қатар Қазақстан Республикасының заңнамалық актілерінде көзделген өзге жағдайларда да аудит жүргізу міндетті болып табылады. Бастамашылық аудит аудиттелетін субъектінің бастамасы бойынша аудиттелетін субъектінің және аудитордың не аудиторлық ұйымның арасында аудит жүргізуге жасалған шартта көзделген нақты міндеттерді, аудит мерзімдері мен аудит көлемін ескере отырып жүргізіледі.

Аудит сыртқы және ішкі болып жіктеледі. Сыртқы аудит – аудиттің тәуелсіз нысаны, ал ішкі аудит – шаруашылық субъектіні бақылаудың ведомстволық немесе ішкі нысаны. Ішкі аудит шаруашылық жүргізуші субъектінің тілегімен және шарт бойынша жасалады. Аудит мынадай дәйекті кезеңдерге жіктеліп жүргізіледі: жоспарлау (тараптардың іс-әрекеттерін іштей жүйелеу); аудит объектісі туралы ақпарат алу және оны бағалау; аудит рәсімін жасау және бағдарламаны әзірлеу; бақылау жүйелерін тексеру және оның тестілерін жасау; аудит рәсімін жүргізу; аудиторлық қорытынды шығару. Сонымен, аудиторлық ұйымдар кәсіпорындар мен ұйымдардың қаржы-шаруашылық және коммерциялық қызметіне жасалатын қаржылық бақылаудың біздің елдегі жаңа ұйымдық нысаны болып табылады. Осы коммерциялық түрде жүргізілетін әрі аудиторлық бақылау қызметін жеке кәсіпкерлер немесе аудиторлық ұйымның қызметкерлері жүзеге асыруға құқылы.

Мемлекеттік қаржылық бақылау органдары жұмысын өз жоспарларына сәйкес жүргізеді. Ол жоспарлар тексерулер мен тексерістердің белгіленген мерзімділігін ескере отырып құрылады. Жоспарларда бақылау объектілері, тексерудің немесе тексеріс тақырыбы, оны бастау және аяқтау мерзімдері, оны атқарушылар саны мен құрамы белгіленеді. Аудит органдары өзінің жұмысын шарттар негізінде жүргізеді.

1. Назарбаев Н.Ә. *Қазақстан жолы*. – Астана, 2007. – 215 б.
2. Мансұров Т.А. *Қазақстан және Ресей: егемендену, кірігу, стратегиялық әріптестік тәжірибесі*. – Алматы: Қазақстан, 1999. – 193 б.
3. Балабанов А.И., Балабанов И.Т. *Финансы, учебное пособие*. – СПб., 2000 – 192 с.
4. *Финансы. Под ред. В.М. Родионовой*. – М., 1994. – 6-9 с.
5. Құлпыбаев С. *Қаржы теориясы. Оқу құралы*. – Алматы: Мерей, 2001. – 176 б.

6. Қазақстан Республикасының № 304-І «Аудиторлық қызмет туралы» Заңы // «Егемен Қазақстан». – 21 қараша, 1998.

7. Ильясов Қ.Қ., Құлтыбаев С. Қаржы. – Алматы, 2005.

ТҮЙІН

Мусабекова А.Т. – Қазақ инженерлік, қаржы-банк Академиясы магистранты. Қаржылық бақылау ұғымы, оның түрлері және жүзеге асырылуы мәселесі.

RESUME

Musabekova A.T. – master student at the Kazakh engineering Finance and banking Academy. The concept of financial control, its types and implementation issues. This article focuses on the concepts and types of disclosure of financial control, *as well as* its implementation. Financial control is one of the branches of the financial activities of the state. To carry out financial activities necessary to create specialized control bodies and to establish a system of such bodies, *as well as* to determine the types, methods and techniques of control, provide supervisory bodies qualified. The purpose of financial control \ is the formation of scientifically sound financial policies, effective financial mechanism. Financial control functions broader monetary sphere, they are closely related to wages, cost of production, income, production equipment, capital costs, and other economic categories. Scope of financial control coincides with the scope of the administrative, *legal, social,* technical control. Financial control is divided into preliminary control and monitoring. One of his most important species is the audit trail.

УДК 657.251

АУДИТ СТАНДАРТТАРЫ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ АУДИТОРЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІ ЖЕТІЛДІРУДЕГІ РОЛІ

Р.Даулетқан – Абай атындағы ҚазҰПУ-дың магистранты

Мақалада ҚР-да аудиттің дамуы және халықаралық стандарттарды пайдалану мәселелері қарастырылған. Сонымен қатар ішкі фирмалық аудиторлық стандарттарға назар аударылып, баға берілді.

Түйін сөздер: Аудит, қаржылық есеп, жалпы стандарттар, жұмыс аудит стандарттары, халықаралық аудит стандарттары

Кәсіпкерлік қызметтің жаңа түрі ретінде аудит Қазақстанда ХХ ғасырдың 90 ж. басында пайда болды. Аудит біздің елімізде жаңа құбылыс ретінде әлі қалыптасу үстінде болса да сол кезден бастап тез дами бастады. Қазақстандағы аудиторлық қызметтің осы уақытқа дейінгі дамуын талдау нәтижесінде аудит елдің экономикалық даму үрдісінде маңызды рөл атқарады және өз орнын тапты деген қорытынды жасауға болады.

Клиенттің іс-әрекеті көлемінің ұлғаюы және күрделенуімен есеп пен есеп беру жүйесіне қойылатын талап өседі. Қаржылық есеп бизнестің өзіндік тіліне және мекеменің қаржылық және мүліктік жағдайы туралы ақпараттың негізгі көзіне айналды.

Аудиторлық ұйымдар білікті сарапшылар ретінде қабылданып, мекеменің қаржылық жағдайы және есептің дұрыстығы туралы олардың білдірген ойы басқару шешімдерін қабылдағанда, бизнес бойынша серік таңдағанда, қаражат салу (инвестиция) бағытын анықтауда, несие берудің орындылығын анықтағанда шешуші болады. Шаруашылық іс-әрекет үрдісінде пайда болатын күрделі және әртүрлі мәселелерді шешуде өздерінің көрсететін қызмет аясының кеңеюінің арқасында, аудиторлар бухгалтерлік-қаржылық қызмет мамандарының көмекшісі болады [1].

Аудиторлық фирмалардың жұмыстарының жалпы көлемінің үлкен бөлігін кеңестік қызметтер алады, соның ішінде салмақты бөлігін салыққа қатысты сұрақтар алады.

Бухгалтерлік есепті реттеу, есепті шет елдік серіктестеріне беру қажеттілігі бухгалтерлік есепті ұйымдастыру мен қаржылық есепті дайындаудың бірталай маңызды өзгерістерге әкелді. ҚР қолданылып жүрген “Бухгалтерлік есеп және қаржылық есеп беру туралы” заңына сәйкес 2003 жылғы 1 қаңтарынан бастап ҚР Үкіметі анықтаған жекелеген мекемелер, ал 2004 ж. 1 қаңтарынан басқа мекемелер қаржылық есептерін халықаралық қаржылық есеп стандарттарына (ХҚЕС) сай жасауы керек. Бұл талап қазіргі кезеңде қаржылық есептілік жасау және оны халықаралық стандарттарға ауыстыру бойынша аудиторлық қызметке деген сұранысты туындатады.

Есепті ХҚЕС үлгісіне ауыстыруға мекемелерге жоғары білікті аудиторлардың кеңесі тұрақты түрде қажет болады деп болжануы мүмкін, яғни аудиторлық фирма жүйелі түрде әр тоқсан сайын аудиторлық тексеріс және бухгалтерлік-қаржылық қызметкерлеріне кеңес береді, ал жылдық есеп нәтижесі бойынша аудиторлық есеп құрастырады.

Аудиторлық қызметтің стандарттары аудиторлық қызметті жүргізуге, аудитті рәсімдеу және аудит сапасын бағалауға, сол сияқты аудиторларды дайындау тәртібіне және олардың біліктілігін бағалауға қойылатын біртұтас талапты белгілейді. Аудит стандарттарының талабы орындалған жағдайда аудиторлық тексерістің сапасы сақталып, аудитті жүргізу және аудиторлық есеп жасау әдістері бірыңғайланады. Олардың құндылығы да сонда. Аудиторлық стандарттар сотта аудит сапасын дәлелдеуге және аудитордың жауапкершілік мөлшерін анықтауға негіз болады. Аудит стандарттары негізінде аудиторларды дайындау үшін оқу бағдарламалары құрылады, сол сияқты емтихан өткізуге бірыңғай талаптар қойылады. Бұдан басқа, аудит стандарттары аудит тәжірибесіне жаңа жетілдіру жолдарын енгізуді қамтамасыз етіп, клиенттерге аудит үрдісін түсінуге, тексерілетін субъектінің басшылары және мамандарымен келіссөз жүргізуге көмектеседі [2].

Аудиттің халықаралық тәжірибесінде стандарттардың 4 негізгі түрлерін ажыратады: 1) жалпы стандарттар; 2) жұмыс стандарттары; 3) есеп стандарттары; 4) арнайы стандарттар.

Жалпы стандарттар тексерісті кімнің жүргізуі керек екенін анықтап, тәуелсіздік, кәсіби шеберлік, адалдықтың болуын талап етеді. Жалпы стандарт-

тарға аудиттің негізгі принциптері, қаржылық есеп аудитінің мақсаты мен көлемі, аудиторлық білім стандарттары, аудитордың клиенті алдындағы міндеттеме-хаты жатады.

Жұмыс стандарттары тексерістің жоспарлануын, аудиторлық топқа қатысушылардың жұмысын бақылауды, ішкі бақылау жүйесін зерттеуді, қорытындыны жеткілікті дәйектеп, соның негізінде дәлелді тұжырым жасауды талап етеді. Жұмыс стандарттарына аудиторлық жұмысты жоспарлау, аудиторлық дәлелдемелер (түрлері, қайнар көзі және алу тәсілі), қателерді және бұрмалаушылықтарды айқындаған кездегі аудитордың іс әрекеті, аудитор жұмысының сапасын бақылау және басқалары жатады.

Есеп стандарттарына қаржылық есепті тексергендігі туралы аудитордың есебі, аудиторлық есе түрлері, балансты құрғаннан кейінгі, аудиторлық есепке қол қойылғаннан кейінгі оқиғалар жатады. Бұл стандарттардың талабы бойынша аудитордың есебінде аудиторлық тексеріс тің сипаты және аудитордың жауапкершілік дәрежесі туралы нақты мәліметтердің болуын талап етеді.

Жекелеген іс әрекеттер, қызмет аймақтарының аудитында қолданылатын **арнайы стандарттарға** банк, қамсыздандыру қызметтері аудитінің арнайы стандарттары жатады.

Қазақстанда аудиторлық қызметті нормативтік реттеу жүйесі жасалған деуге болады. 1993 жылдың 18 қазанында «ҚР аудиторлық қызмет туралы» бірінші заң қабылданған. Бес жылдан кейін 1998 ж. 20 қарашада «Аудиторлық қызмет туралы» ҚР екінші заңы қабылданды. Аудиторлық заңға 18.12.2000 ж., 15.01.01 ж., 02.03.01 ж., 26.12.02 ж., 16.05.03 ж., 11.06.03 ж. және соңғы 05.07.12 ж. № 30-V жылдары өзгерістер мен қосымшалар енгізілді. Бұл Заң аудиторлық қызметті реттейтін құжаттардың бірінші деңгейіне жатады.

Екінші деңгейдегі құжаттарға ҚР аудиттің халықаралық стандарттары жатады. ҚР аудиторлар Палатасының 2000 ж. наурыз айында болған бесінші Республикалық конференциясында ҚР аудиттің халықаралық стандарттарға көшуі және оларды ұлттық ретінде қабылдау туралы шешім қабылданды.

Аудиттің халықаралық стандарттарын Бухгалтерлердің Халықаралық федерациясы (IFAC) шығарады; оның штаб – пәтері Нью-Йоркте, АҚШта орналасқан. Қазіргі уақытта IFAC-қа 92 елден 129 ұлттық бухгалтерлік ұйым кіреді. 2000 жылдан бастап Қазақстанда IFAC мүше болды.

Қазіргі уақытта аудиттің халықаралық стандарттар жүйесі 9 топқа бөлінген 36 стандарттан және 10 топқа кіретін 10 ережеден тұрады [2].

Сонымен 01.01.2002 жылы аудиттің 46 стандарты бар. Аталған 9 топ:

- 1) «Кіріспе аспектілер»;
- 2) «Жауапкершілік»;
- 3) «Жоспарлау»;
- 4) «Ішкі бақылау»;
- 5) «Аудиторлық дәлелдемелер»;
- 6) «Басқалардың жұмысын пайдалану»;
- 7) «Аудиторлық қорытынды және есеп беру»;

8) «Мамандандырылған аймақтар»;

9) «Қосымша қызметтер»;

Үшінші деңгей – аудиторлық қызметтің ішкі фирмалық стандарттары; оларды аудит тәжірибесі негізінде аудиторлық фирмалар жасайды. Бұл деңгейдің құжаттары жоғары деңгей құжаттарын бөліп, айқындай түседі. Бұндай құжаттардың мазмұны мен үлгісі аудиторлық қызмет нарығы нығайып және кеңіген сайын жетіле береді.

Аудиторлық қызмет нарығында танылуы үшін аудиторлық фирмаларда өз іс-әрекетін реттейтін құжаттар болуы міндетті, яғни нақты аудиторлық фирманың ерекшелігін есепке алатын өз стандарттары. Бұл стандарттарды аудиторлық фирмалар өздері жасайды және ол фирманың меншігіне жатады. Аудиторлық стандарттарды жасау ғылыми-зерттеу жұмыстарына жатады және көп еңбек шығынын қажет етеді.

Ішкі фирмалық стандарттардың болуы аудитордың жұмысын жеңілдетеді, сапасын арттырады және жұмыс құжаттарын бір ыңғайлайды.

Ішкі фирмалық стандарттар заң және нормативтік актілерге, халықаралық және отандық стандарттарға негізделеді, сол сияқты оларға аудит өткізудің барлық негізін қалайтын және нақты әрекеттерә кіреді.

Аудиторлық фирмалар және аудиторлар өз жұмысының әдісі мен тәсілдерін өздері дербес таңдайды. Аудитті жоспарлау, құжаттау, жұмыс құжаттарын құру, аудиторлық есеп жасау халықаралық аудит стандарттарына сәйкес жүргізіледі [3].

Басқа ішкі фирмалық стандарттар, аудиторлық фирмалармен дербес тағайындалғанымен халықаралық аудит стандарттарына қайшы келмеуі керек.

Ішкі фирмалық стандарттарды дайындаудың негізгі бағытын шартты түрде былай бөлуге болады.

1. аудиторлар жүріс-тұрысы этикасының стандарттары;
2. ішкі фирмалық құжат айналымы бойынша стандарттар;
3. аудит бағыты (жалпы, банктік, сақтандыру) бойынша тексеріс жүргізудің әдістемелік стандарттары;

Кез-келген ішкі фирмалық стандарттардың негізіне салынатын басты принциптер: тәуелсіздік, кәсіби шеберлік, этика сақтау, пікірдің негізділігі, ақпараттың анық берілуі және клиентке тілектестік қарым-қатынас.

Аудиторлық мінез-құлық этикасының ішкі фирмалық стандарттарын жасағанда олардың тәуелсіздігіне көңіл аудару керек. Тәуелсіздік аудиторлық тексерісті жоспарлау, сол сияқты аудит нәтижесі бойынша пікір білдіргенде көрінуі керек. Мінез-құлық этикасын жасау кезінде мүмкіндігінше барлық өзгешеліктерді ескерген жөн. Бұл аудитордың жұмыс орнындағы мінез-құлқына ғана қатысты емес, жалпы адамгершілік құндылықтарға да қатысты. Аудитор күнделікті өмірде істеріне де адал, қоғамдық моральды және заңды бұзушыларға келіспейтін, өз қорытындыларын, пікірін тәуелсіз айта алатын болуы қажет. Мінез-құлық ережесін сақтау қоғамда аудитордың кәсібіне деген сенім мен сыйды қолдау үшін қажет. Ережені сақтамау аудиторға және

аудиторлар қоғамына моральдық және пұлдық залал әкелуі мүмкін. Ішкі фирмалық стандарттар өз қызметкерлерінің этикаға жат қылықтарын ашық талқылау тәсілдерін және оларды өз орталарынан шығаруға дейін баратын жазалау мүмкіндігін қарастыруы керек [3].

Ішкі фирмалық стандарттарды жасаудың басқа бағыты құжат айналымының ережесін жасау. Бұл стандарттар келесі құжаттар мен қағаздарының мазмұнына бейнеленуіне және жасауға қойылатын талаптарды өңдеу кезінде негіз болатын:

- аудит жоспары;
- аудит бағдарламасы;
- аудиттің жұмыс құжаттары;
- аудиторлық дәлелдемелердің қайнар көзі;
- ішкі бақылау жүйесінің жағдайын сипаттайтын құжаттар;
- аудит өткізу нәтижесі бойынша тексерілетін кәсіпорын басшысына жазбаша ақпарат беру;

- аудиторлық фирманың аудит өткізуге келісімі туралы келісім-хат;
- сарапшы жұмысының нәтижесін рәсімдеу;

Жекелеген бөлім аудитін өткізу бойынша стандарттарға кіретіні:

- бөлімдерге сәйкес тесттер мен сұрақтар тізімі;
- аудиторлық жұмыстар тізімі;
- тексерістің өткізілу схемасы (нормативтік құжаттар тізімі, бастапқы құжат құрамы, аналитикалық есеп регистрлері, синтетикалық есеп регистрі, қаржылық есеп үлгісі, баптары мен кестесі, бірнеше шешім болған жағдайда олардың сипаты, болуы мүмкін бұрмалаушылықтардың классификаторы).

Ішкі фирмалық стандарттарды жасаушылар халықаралық стандарттарды қайталап жазбай осы фирманың ерекшелігін есепке ала отырып, аудиттің дайындалу, өткізу және қорытындылауына, құжат айналымы тәртібі мен барлық аталған құжаттарды сақтау жағдайына жауапты тұлғаны атап көрсету керек [4].

Қорытындылай келе, аудиторлық қызметтің негізгі даму бағыты аудиторлардың тексерілетін мекемелердің шаруашылық-қаржылық іс-әрекетіне терең бойлауымен және мекемелердің шаруашылық іс әрекетінің әртүрлі объектілері бойынша аудиттің кеңес беру бағытын кеңейтуімен байланысты деуге болады.

1. *Международные нормативы аудита.* – М.: Фирма «Аудит» – тренинг», 1992.

2. *Дюсембаев К.Ш. Аудит и анализ в системе управления финансами (теория и методология).* - Алматы: Экономика, 2000.

3. *Байдаулетов М.Б. Аудит: Оқу құралы.* - Алматы: Қазақ университеті, 2004.

4. *Жақыпбеков С.Ж. Ішкі аудит: Оқу құралы.* - Алматы: Экономика, 2008.

ТҮЙІН

Даулетқан Р. – Абай атындағы ҚазҰПУ-дың «Есеп және аудит» мамандығының магистранты. Аудит стандарттары және олардың аудиторлық қызметті жетілдірудегі ролі

RESUME

Daulet R. - graduate student majoring in Accounting and audit KazNPU named after Abai. Auditing standards and their role in the development of the audit. This article discusses the development of audit and use of international standards. As well as estimating and focuses on the internal auditing standards.

ДЛЯ ЗАМЕТОК

МАЗМҰН – СОДЕРЖАНИЕ

ТЕОРИЯ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕ ТЕОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ

Смагулов А.С. Лизинг-катализатор кластерного развития отраслей экономики и регионов Казахстана.....	3
Файзуллина С.А. Методологические аспекты и методики аудита основных форм финансовой отчетности организации.....	9

МАКРОЭКОНОМИКАЛЫҚ РЕТТЕУ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ

Смагулов А.С. Лизинговые инвестиционные проекты – эффективный инструмент реализации программ развития агробизнеса.....	16
Адилбек Ж. Лизинг в КНР: причины и факторы стремительного роста.....	24
Пралиева С.Ж. Инвестициялық қызмет: мәселелер және жетілдіру жолдары.....	29

ЖАС ҒАЛЫМДАРДЫҢ МІНБЕСІ ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ

Демеуова А.М. Финансовые риски предприятия, характерные особенности, сущность, классификация.....	33
Маткаримова Л.К. Қазақстанда бизнес ашу мәселелері мен жетілдіру жолдары.....	38
Мусабекова А.Т. Қаржылық бақылау ұғымы, оның түрлері және жүзеге асырылуы мәселесі.....	46
Даулетқан Р. Аудит стандарттары және олардың аудиторлық қызметті жетілдірудегі ролі.....	52

ХАБАРШЫ. ВЕСТНИК
«Экономика» сериясы.
Серия «Экономическая»
№ 4(42), 2014 г.

Басуға 22.01.2015 қол қойылды.
Пішімі 60x84 1/16. Көлемі 3,75 е.б.т.
Таралымы 300 дана. Тапсырыс 294.

050010, Алматы қаласы, Достық даңғылы, 13.
Абай атындағы ҚазҰПУ

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің
«Ұлағат» баспасының баспаханасында басылды